

BELÂGAT VE EDEBÎ TENKİT TERİMLERİNİN TEŞEKKÜLÜ ÜZERİNE BİR BİBLİYOGRAFYA DENEMESİ I

A BIBLIOGRAPHY TRIAL ON THE FORMATION OF RHETORIC AND LITERARY CRITICISM TERMS I

İSA GÜCEYÜZ

Arş. Gör., Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Temel İslam Bilimleri, Arap Dili ve Belâgatı,
Ankara, Türkiye

Res. Asst., Social Sciences University of Ankara, Faculty of Islamic Sciences, Basic Islamic Sciences,
Department of Arabic Language and Its Rhetoric, Ankara, Turkey

isa.guceyuz@asbu.edu.tr

Orcid: 0000-0001-7488-6914

MAKALE BİLGİSİ	ARTICLE INFORMATION
Makale Türü	Article Type
Araştırma Makalesi	Research Article
Geliş Tarihi	Date Received
5 Şubat 2020	5 February 2020
Kabul Tarihi	Date Accepted
7 Mayıs 2020	7 May 2020
Yayın Tarihi	Published
30 Haziran 2020	30 June 2020
Yayın Sezonu	Pub Date Season
Haziran	June
Doi	
https://doi.org/10.14395/hititilahiyat.685217	

ATIF/CITE AS:

İsa Güceyüz, "Belâgat ve Edebî Tenkit Terimlerinin Teşekkülü Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi I" [A Bibliography Trial on the Formation of Rhetoric and Literary Criticism Terms I], *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi- Journal of Divinity Faculty of Hitit University*, 19/1 (June 2020): 477-508.

İNTİHAL/PLAGIARISM:

Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.

This article has been reviewed by at least two referees and scanned via plagiarism software. No plagiarism detected.
Copyright © Published by Hitit Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi – Divinity Faculty of Hitit University, Çorum, Turkey.
All rights reserved.

Makale dosyası

Makale ses dosyası

A Bibliography Trial on the Formation of Rhetoric and Literary Criticism Terms I

Abstract

Bibliography research is significant for scientific progress since they are mirroring the previous accumulation of the studies in one piece. Although rhetoric (*balaqat*) and literary criticism (*naqd*) are important elements of Arab literature, no bibliography research has been conducted about *balaqat* and *naqd* in the Turkish language. This study aims to investigate rhetorical and literary criticism studies in the Arab world by looking at a large number of scientific works. There are uncountable studies including *balaqat* and *naqd*; therefore, this study analyzes only some part of the existing literature involving the formation of these two terms. Following steps illustrate the methodological process: first, electronic libraries were searched; second, the bibliography studies on rhetoric and literacy criticism terms were examined comparatively based on their formation; and third, a total of 213 studies related to *balaqat* and *naqd* terms including 10 books, 10 Ph.D. theses, 33 master's thesis, 17 symposium papers and 143 articles were included. The selected studies were examined in five categories as doctoral theses, master's theses, symposium papers and articles that can be also separated into two categories regarding the subject of the manuscripts as periodical/historical studies and the studies including the rhetoricians' perspectives on this topic. This study also provides background information about the theses and articles such as author, supervisor, country, and journal names. The results show that the majority of the studies are conducted in North Africa countries (Maghreb) and Jordan. It is also be found that the studies on the formation of rhetoric and literary criticism date back to the early 1970s.

Keywords: Arabic Language, Rhetoric, Literary Criticism, Bibliography, Rhetoric Terms, Literary Criticism Terms, Balaqat, Naqd

Summary

The bibliography is the study that specifies the names, publication years, page numbers and publication places for books, articles, or other scientific studies previously written in a specific field. In other words, it is the compilation of works that gathers together the imprint information of the studies carried out in certain fields of discipline. Such works generally aim to systematically transfer existing scientific knowledge to the next generations. Rhetoric (*Balaqat*) is a discipline that includes literary principles and literary

arts such as *maānī*, *bayān* and *bādi*. As for literary criticism or *naqd*; it is the discipline that deals with the examination and analysis of a work of art or a work of literature according to specified criteria.

This study focuses on the studies written about the formation of rhetoric and literary criticism terms because it is possible to explain the historical development of discipline only by revealing its literature and terminology development. This study also presents the stages through which terms of rhetoric gained their current forms, and from which social environment and philosophy the concepts benefited during their formation. This study sheds light on issues such as the abundance of rhetoric terms, the problem of meaning and indication and the problem of naming. Although certain qualitative studies on rhetoric and literary criticism have been done in Arab countries, the studies in our country are quite limited. Moreover, there aren't any studies done on bibliography in the Arab countries, which presents the literature in this field. The materials about the formation of rhetoric and literary criticism terms are discussed in five categories; namely, books, doctoral and master's theses, symposium papers and articles. In this study; 213 studies are given a place in total, including 10 books, 10 doctoral theses, 33 master's theses, 17 symposium papers and 143 articles related to the terms of rhetoric and literary criticism. Also, information is given about who the advisor of an academic thesis is. The volume and issue numbers and information about the year of the journals in which the articles were published are also presented. The study has been prepared alphabetically to provide easy access to researchers.

In our study, we first discussed the separate books written in this field. The separate books were written on the formation of terms of rhetoric and literary criticism covering topics such as the structures of rhetoric terms until the Hijri third century, the theory and the practice dimension, and the scholars' rhetoric understanding. It is seen that these separate works, which are mostly voluminous, discuss the subjects in detail. Some separate works were formed by means of compiling or expanding articles or theses. In this study, secondly, doctoral theses are given place. Doctoral studies address the rhetoric terms mostly in age or person. In this context, it is possible to mention scholars such as Ibn Sinân al-Hafâcî and Abd el-Kâhir al-Curcani. In the third category, we examined the master's theses. We can say that master's studies we have reached, which are more than thirty, are more diverse than doctoral theses in terms of subject. The rhetoricians and their understanding of terms are separately discussed. In these studies, a scholar's term method is

discussed in detail rather than how a term has been formed historically. As for periodical studies, they tried to make a general evaluation about which characteristic features the terms have had, and in which periods. In this direction, some classifications have been made. In almost all works, it was emphasized that rhetoric did not have a homogeneous structure in its early periods. Likewise, how other sciences apart from rhetoric contributed to the development of rhetoric terms is another subject discussed in the studies. In the fourth group, we discussed the symposium papers. It is seen that these papers are generally presented in symposiums with specific themes related to rhetoric, literary criticism and literature. In the fifth and the last category, we have discussed articles written within the field. This section is the one that provides a lot more literature than others on the formation of terms for rhetoric and literary criticism. A great deal of variety is observed in terms of the issues addressed in these articles. In the articles, the emergence of some rhetoric terms is separately discussed. Furthermore, issues such as the reasons for the abundance of rhetoric terms, the indication problem of the terms, the factors and processes that affect the formation of the term, and the variation experienced in the understandings of terms were also touched upon.

It is seen that the vast majority of the studies were written in Maghreb countries and Jordan. Each category has been evaluated within itself and their remarkable characteristics have been conveyed. Studies related to rhetoric arts, which are not directly related to the formation of terms, are not included in this study. However, if the historical process of that branch of art is mentioned when dealing with art, it is included in the bibliography study. Arabic, English and Turkish literature have been reviewed, studies in Arab countries being in the first place. Firstly, the works were electronically scanned, the content compatibility of the works reached was checked, and then the bibliographies of the works were comparatively examined. In this research, it has been tried to put forward that some studies in the same field are not aware of the previous studies or ignore them. It is possible to take back the studies on the terms of rhetoric and literary criticism until the early 1970s. Our research aims to provide systematic literature information to researchers who will study rhetoric terms. The research has been completed with the findings-evaluation chapter, where a general evaluation on the study was made, and the bibliography.

Belâgat ve Edebî Tenkit Terimlerinin Teşekkülü Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi I

Öz

Bibliyografya çalışmaları, bilimsel alanlardaki daha önce var olan birikimi yansıtması bakımından oldukça önemlidir. Ülkemizde belâgat ve nakd terimleri alanında yapılmış çalışmalara toplu olarak erişebileceğimiz bibliyografi araştırması bulunmamaktadır. Biz bu çalışmamızda özellikle Arap dünyasında yapılmış olan belâgat terminoloji çalışmalarının doğru bir şekilde aktarılmasını hedeflemekteyiz. Çok fazla yekün oluşturduğu için belâgat çalışmalarının tamamına yer verilmemiş, sadece belâgat ve edebî tenkit terimlerinin teşekkülüne dair eserlere yer verilmiştir. Yöntem olarak; öncelikle elektronik kütüphaneler taranmış, ardından belâgat terimleri ile ilgili yapılan temel çalışmaların kaynakçaları mukayeseli olarak incelenmiştir. Bibliyografya çalışmamızda Belâgat terimleri ile ilgili 10 kitap, 10 adet doktora tezi, 33 adet yüksek lisans tezi, 17 adet sempozyum tebliği ve 143 adet makale olmak üzere toplam 213 çalışmaya yer verilmiştir. Ulaşılan çalışmalar; Ulaşılan çalışmalar; kitaplar, doktora tezleri, yüksek lisans tezleri, sempozyum tebliğleri ve makaleler olmak üzere beş kategoride incelenmiştir. Çalışmaları; konu bakımından genel olarak, dönemsal / tarihî çalışmalar ve belâgatçıların terim anlayışlarını ele alan çalışmalar şeklinde tasnif etmemiz mümkündür. Tez çalışmalarının; kim tarafından, nerede, hangi hocanın danışmanlığında, kaç sayfa yapıldığı bilgisine bibliyografyada yer verilmiştir. Ayrıca makalelerin de hangi dergide, nerede, kaç yılında, hangi sayfa aralığında yayınladığına dair bilgilere yer verilmiştir. Ulaşılan çalışmalarının büyük çoğunluğunun Mağrib ülkeleri ve Ürdün'de hazırlandığı görülmektedir. Belâgat ve edebî tenkit terimlerinin teşekkülüne dair yapılan çalışmaların 1970'lerin başlarına kadar uzandığını söyleyebiliriz.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili ve Belâgatı, Belâgat, Edebî Tenkit, Terim, Bibliyografya, Belâgat Terimleri, Edebî Tenkit Terimleri, Teşekkül.

GİRİŞ

Belâgat; edebiyat kaideleri ve edebî sanatlarla ilgili meânî, beyân ve bedîî içine alan ilim dalıdır. Edebî tenkit veya nakd ise; değerini ortaya koymak amacıyla, sanat veya edebiyat eserin belirlenmiş ölçütlere göre incelenmesi ve analizini konu edinmektedir.

Ülkemizde belâgat / retorik çalışmaları Arap dünyası ve Batı ile mukayese edildiğinde henüz başlangıç diyebileceğimiz bir noktadadır. Bütün ilmî

çalışmalarda olduğu gibi belâgat alanındaki çalışmalarda da dünyadaki mevcut birikimin ve tecrübenin düzgün bir şekilde yansıtılması büyük önem arz etmektedir. Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de belâgat, belâgat tarihi ve belâgat terminolojisi ile ilgili çalışmaların sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi için, bibliyografik çalışmalara olan ihtiyaç kaçınılmazdır. Tarihte üretilmiş belâgat çalışmaları birikiminin doğru şekilde tespiti, tahlili, anlaşılması ve yorumlanması, öncelikle bu alanda ortaya konulmuş eserlerin belirlenmesini gerekli kılmaktadır. Aynı zamanda bibliyografya çalışmaları mevcut birikimin gelecek kuşaklara aktarılması bakımından önem arz etmektedir.¹

Türkiye’de belâgat ile ilgili belli oranda, seviyeli ilmi çalışmalar yapılmış olsa da aynı durum belâgat terimleri için söz konusu değildir. Arapça alanında yapılmış lisanüstü tezler², es-Sekkâkî’ye kadar olan dönemde belâgat çalışmaları³, mu’allaka ve şairleri⁴, binbir gece masalları⁵ gibi alanlarda bibliyografi türünde bazı eserler kaleme alınmıştır. Zaman zaman Arapça ile ilgili çalışmaları da kapsayan genel bibliyografi türünde de eserler kaleme alınmıştır.⁶ Yapılan çalışmalar birkaç makale ve birkaç çeviriden ileriye geçmemektedir. Bibliyografik çalışmalar mevcut ilmi birikimin yansıtılması noktasında önemli bir rol üstlenmektedir. Aksi takdirde yapılan çalışmalar yetersiz ya da birbirinin tekrarı niteliğinde olmaktadır. Bu durum ise ülkemizdeki Arap dili ve belâgat çalışmalarını doğrudan ilgilendirmektedir. Belâgat terimleri ile ilgi yapılmış bu bibliyografya çalışması – özellikle Arap dünyasında yapılan terminoloji çalışmaları-; belâgat terimlerinin teşekkülü, terimlerin anlam ve delâlet sorunu, isimlendirme problemi, âlimlerin belâgat terimlerinin oluşmasındaki üstlendikleri rolü görme açısından önemli boşluğu dolduracaktır. Buna ilaveten Arap ülkelerinde yapılan çalışmalar ile ilgili Türkiye’deki bilgi eksikliğinin giderilmesine de katkıda bulunacaktır. Ayrıca, araştırmacıya Arap ülkelerinde yapılan çalışmalar ile Türkiye’deki çalışmaları mukayese etme imkânı sunacaktır. Belâgat ve Edebî tenkit terimlerini

¹ Ömer Mahir Alper, *Açıklamalı Felsefe Eserleri Bibliyografyası -Arap Harfli Türkçe Basmalar-* (İstanbul: Kitabevi, 2004), 9.

² M. Vecih Uzunoğlu, “Türkiye’de Arap Dili Alanında Yapılan Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri”, *Nüsha Şarkiyat Araştırmaları Dergisi* 3/8 (2003), 7-36.

³ Yüksel Çelik, “Sekkâkî’ye Kadar Belâgat Çalışmaları”, *Bilimname* 20 (2011), 85-108.

⁴ Süleyman Tülüçü, “Mu’allakât ve Şairleri Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi-I”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 23 (2006), 1-70.

⁵ Süleyman Tülüçü, “Binbir Gece Masalları Üzerine (Seçilmiş Bir Bibliyografya İle)”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 22 (2004), 1-53.

⁶ Süleyman Tülüçü, “Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Makaleler Bibliyografyası”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 26 (2006), 241-286.

beraber ele almamızın sebebi, ilk dönemde belâgat ve edebî tenkit terimlerinin beraber mütalaa ediliyor olmasıdır.

Bibliyografyada yer alan eserlerin büyük bir kısmına Ürdün Üniversitesi'nin erişime açtığı online kütüphaneler taranarak erişilmiştir. Aynı zamanda Arapça çalışmalar ile ilgili şimdiye kadar yapılan bibliyografya çalışmalarından da yararlanılmıştır. Ancak yaptığımız araştırmalar sonucu Arap ülkeleri de dâhil olmak üzere, belâgat ve edebî terimlerinin teşekkülüne dair müstakil bir bibliyografya çalışmasına rastlayamadık.

Bibliyografya çalışması yapılırken ulaşılan belâgat ve belâgat terimleri ile ilgili bütün çalışmalara yer verilmemiş sadece belâgat terminolojisinin serüvenini ve teşekkülünü ortaya koyan çalışmalara yer verilmiştir. Belâgat terminolojisi ile ilgili yapılmış sözlük ve müstakil eserlere de yer verilmiştir. Ayrıca terimlerin teşekkülü ile doğrudan ilişkili olmadığı için, sadece muâsir terminoloji üzerine yapılmış çalışmalara da yer vermedik. Araştırmacıların erişimi çok kolay olmayan yüksek lisans ve doktora tezleri, makale ve sempozyum tebliğlerine yer verilmiştir. Bu çalışmamızda yapılmış olan çalışmaların sadece künye bilgilerine yer verilmiş ve açıklama yapılmamıştır. Bununla birlikte; araştırmacının istifadesini kolaylaştırmak için, hazırlamış olduğumuz bibliyografyada yer alan her bir çalışmanın nerede ve hangi yılda yayınladığı bilgisi verilmiştir. Yüksek lisans ve doktora tezleri için ilaveten danışman ve üniversite bilgilerine de yer verilmiştir. Ayrıca tezlerin kaç sayfa olduğu, makalelerin ise hangi sayfa aralıklarında yer aldığı bilgisine de yer verilmiştir. İleride yapmayı düşündüğümüz çalışmada ise, zikrettiğimiz yüksek lisans ve doktora çalışmaları hakkında özet bilgilere yer verilmesi amaçlanmaktadır.

Aralarındaki nüans bilinmekle beraber, Türkçe'ye yansıtılması bakımından terim ve kavram kelimeleri yakın anlamda kullanılmıştır. Edebî tenkit terimleriyle de nakd terimlerini kastetmekteyiz.

Bu çalışma aynı zamanda bu alanda çalışma yapmayı düşünen araştırmacıya; Arap ülkelerinde hangi araştırmacılarla iş birliği yapabileceği, çalışmaların hangi konularda yoğunlaştığı ve eksiklerin neler olduğu konusunda fikir sunmayı hedeflemektedir. Araştırmacının bibliyografya çalışmasından daha kolay istifade edebilmesi için bütün çalışmaları alfabetik sıraya göre derledik. Bütün çalışmalar akademik erişime açılmadığı için, bibliyografya çalışmalarının da literatürü tam manasıyla kuşatma ihtimali zayıf olduğunun göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

1. KİTAPLAR

Belâgat ve edebî tenkit terimlerinin teşekkülü ile ilgili 10 adet kitaba erişim sağlayabildik. Bu kitaplardan bir tanesi Türkiye’de kaleme alınmıştır.⁷ Yazılan kitaplar ana hatlarıyla; hicrî üçüncü yüzyıla kadar belâgat terminolojisinin yapısı, Abdulkâhîr el-Cürçânî’nin belâgat anlayışı, belâgatın teori ve uygulama boyutu, İbn ‘Âşûr’un tefsirinde belâğî terminoloji gibi konulara ağırlık vermektedir. Yazılan eserlerin konuyu geniş boyutta ele aldığını ve çoğunlukla hacimli olduğunu söyleyebiliriz. Yazılan eserler Ürdün, Lübnan ve Mısır gibi ülkelerde yoğunlaşmıştır. Ancak, belâgat ve edebî tenkit alanında müstakil eser yazımı konusunda 1980’lerde kazanılan ivmenin sonraki yıllarda aynı şekilde sürdürülemediğini söyleyebiliriz. Yine 2000’li yıllardan itibaren, bu alanda müstakil eser yazımı konusunda yeni bir hareketliliğin olduğunu söyleyebiliriz.

Bibliyografya çalışmamız incelendiğinde, müstakil olarak yayımlanan bazı eserlerin, aynı yazara ait sempozyum tebliğleri veya tezlerin genişletilerek basılmış şekli olduğu görülmektedir. Kitapların bir kısmının baskısı olmaması veya pdf’sinin bulunmaması durumunu da ayrıca ifade etmemiz gerekmektedir. Basılı çalışmaların bir kısmında, bizim tarih olarak daha önce çalışıldığını ortaya koyduğumuz bazı araştırmaların gözden kaçırıldığı ve atıfta bulunulmadığı ortaya çıkmaktadır. Bu durum da aynı zamanda literatür ve bibliyografya bilgisinin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu alanda yazılmış müstakil kitaplar şu şekildedir;

Atîk, Ömer Abdulhadi. *‘Ilmu’l-Belâğa beyne’l-‘Asâle ve’l-Mu’âsıra*. Amman: Dâru Usâme li’n-Neşr ve’t-Tevzî’, 2012. 1-384.

el-Cenâcîyy, Hasan b. İsmail b. Hasan b. Abdurrezzâk. *min Kadâyâ’l-Belâğa ve’n-Nakd ‘inde Abdilkâhîr el-Cürçânî*. Mısır: Evkâfu Abdullah b. Turkî ed-Dah-yân el-Hayriyye, 1981. 1-271.

el-Cenâcîyy, Hasan b. İsmail b. Hasan b. Abdurrezzâk. *en-Nazmu’l-Belâğî beyne’n-Nazariyye ve’t-Tatbîk*. Kahire: Dâru’t-Tibâ’atı’l-Muhammediyye, 1983. 1-436.

el-Halâyile, Muhammed. *el-Mustalahu’l-Belâğî fî Me’âhidi’t-Tensîs*. Ürdün: ‘Âlemu’l-Kutubi’l-Hadîs, 2006. 1-336.

⁷ Bkz. Halim Öznurhan, *Kadı el-Cürçânî’de Edebî Tenkit* (Kayseri: Laçın Yayınları, 2007), 147-162. Bu eser doğrudan terimlerin gelişimi ile ilgili olmasa da; bir belâgatçının edebî tenkit terimlerine bakışını ortaya koyması ve dönemin terim tanımlamalarını yansıtmaları bakımından önemlidir.

İhsân Abbâs. *Târîhu'n-Nakdi'l-'Edebî 'inde'l-'Arab*. Beyrut: Dâru's-Sekâfe, 1983. 1-657.

el-Levâtî, İhsan b. Sâdık. *me'a'l-Mustalahi'l-Belâğî ve'n-Nakdî*. Beyrut: el-Mü'essesetu'l-'Arabîyye li'd-Dirâsât ve'n-Neşr, 2016. 1-235.

Mustafâvî, Abdulcelîl. *el-Mustalahu'l-Belâğî: Kırâ'e Siyâkıyye fî Mesâdirî'l-Luğa'l-'Arabîyye hatta'l-Karnî's-Sâlisî'l-Hicrî*. Cezâir: Dâru'l-Garb li'n-Neşr ve't-Tevzî', 2010. 1-113.

Muz'âş, Murad. *el-Mustalahu'l-Belâğî fî Tefsîri't-Tahrîr ve't-Tenvîr Mefhûm Tatbîk ve İcrâ*. Ürdün: Dâru'l-'Eyyâm li'n-Neşr ve't-Tevzî', 2019. 1-996.

Öznurhan, Halim. *Kadı el-Cürcânî'de Edebî Tenkit*. Kayseri: Laçın Yayınları, 2017. 1-178.

Zaid, Fehd Halîl. *el-Belâğa beyne'l-Beyân ve'l-Bedî'*. Amman: Dâru Yâfâ el-'İlmiyye li'n-Neşr ve't-Tevzî', 2009. 1-245.

2. DOKTORA TEZLERİ

Çalışmamızda on adet doktora tezine ulaşabildik. Çalışmaların Ürdün ve Cezâir'de yoğunlaştığı görülmektedir. Bu tezlerin bir kısmı konuyu şahıs düzeyinde ele alırken, bir kısmı da tarihi dönemlere ayırarak ele almaktadır. İbn Sinân el-Hafacî ve Abdulkâhir el-Cürcânî gibi âlimlerin nakd ve belâgat anlayışları müstakil olarak tezlerde ele alınmıştır. Ancak bu çalışmaların bir kısmının konusal tasnif açısından eksik kaldığını söyleyebiliriz. Başka bir deyişle; kavramların belâgat ilminin hangi dalına, ne ölçüde tekabül ettiği çok fazla ele alınmamıştır. Burada; belâgat ilminin henüz ilk dönemlerde beyan, bedî' ve me'ânî şeklinde tasnif edilmemiş olması etkili olmuştur.

Yapılan doktora tezlerinin belâgat ve edebî tenkit terimlerinin oluşması konusunda ciddi bir literatür ortaya koyduğunu söyleyebiliriz. Hatta bazı hocaların hem tez, hem danışmanlık hem de makale düzeyinde, araştırmalarını bu alana hasrettiklerini söyleyebiliriz. Ulaşabildiğimiz doktora tezlerinin listesi şu şekildedir;

Abbas, Abbas Abdülhalim. *Me'âcimu'l-Mustalahi'l-Belâğî ve'n-Nakdî Dirâse fî'l- Mu'cemiyyeti'l-Mustalahiyye ve İşkâlâtihâ'l-Menheciyye*. dnş. Nasıruddin el-Esed. Amman: el-Câmi'atu'l-Ürdüniyye, Doktora Tezi, 2009. 1-184.

el-Belhî, Muhammed İbrahim Muhammed Şerîf. *'Esâlîbu'l-'İstifhâm fî'l-Bahsi'l-Belâğî ve 'Esrâruhâ fî'l-Kur'âni'l-Kerîm*. dnş. Muhammed Abdusselâm

Ahmed Şerafuddîn. İslâmâbâd: el-Câmi'atu'l-İslâmiyye el- 'Âlemiyye bi İslâmâbâd, Doktora Tezi, 2006-2007. 1-480.

Benû Zîb, Mustafa Avz Uveyda. *el-'Ususu't-Tatbîkiyye li Vad'i'l-Mustalah*. dnş. Muhyiddin Abdurrahman Ramazan. İrbid: Câmi'atu'l- Yermûk, Doktora Tezi, 2002. 1-195.

Dehuv, Hüseyin. *el-Mustalahu'l-Belâğiyyi'l-Mağribî ilâ'l-Karni's-Sâmini'l-Hicrî: Dirâsetu'l-Mâddetu'l-İstîlâhiyye fî Kitâbi'r-Ravzi'l-Murî' ve Smâ'ati'l-Bedî' li İbni'l-Bennâ' el-Marâkeşi el-'Adedî*. dnş. Mişrî İbn Halîfe. Vuragla: Câmi'atu Kasdî Merbâh, Doktora Tezi, 2013. 1-288.

Duriyye, Yâsîn Abdurrahman Ahmed. *İbn Sinân el- Hafâcî ve Cuhûduhu'l-Belâğiyye ve'n-Nakdiyye min hilâle Kitâbihî (Sırru'l- Fesâha) (h. 423 – 466)*. dnş. Muhammed el-Hasen Ali el-'Emîn. Sudan: Câmi'atu Omdurman el-İslâmiyye, Doktora Tezi, 2009. 1-313.

Ebû Mahfûz, İbtisâm Mahfûz Mahmud. *el-Mustalahu'l-Bedevi fî't-Turâsî'l-Belâğî ve'n-Nakdî 'inde'l Arab mine'l-Karni's-Sânî'l-Hicrî ilâ'l-Karni's-Sâmini'l-Hicrî*. dnş. Yusuf Bekkâr. Amman: el-Câmi'atu'l-Ürdüniyye, Doktora Tezi, 2012. 1-288.

el-'Ensârî, Selim Süleyman Hasan. *el-Mustalahâtu'l-Belâğiyye ve'n-Nakdiyye beyne İbn Sinan el-Hafâcî ve Abdilkahir el-Curcânî*. dnş. Muhammed Berekât Ebû Ali. Amman: el-Câmi'atu'l- Ürdüniyye, Doktora Tezi, 1996. 1-260.

Kayapınar, Mustafa. *Belâğatta Talebî İnşâ (Dilek Bildiren Anlatımlar)*. dnş. Taccettin Uzun. Konya: Selçuk Üniversitesi, Doktora Tezi, 2006. 1-190.

Muhammed, Ahmed Yahya Ali. *el-Mustalahâtu'l-Belâğiyye ve'n-Nakdiyye fî Şerhi Ebi'l-'Alâ' li Şi'ri'l-Mütenebbî (Mu'cizu Ahmed)*. dnş. Abdullah Mahmud Tâha el-Mevlâ. Musul: Câmi'atu'l-Mevsıl, Doktora Tezi, 2005. 1-247.

'Omer b. Tariyye. *et-Tefkîru'l-Belâğî 'inde'z-Zerkeşi min hilâle Kitâbeti'l-Burhân fî 'Ulûmi'l-Kur'ân*. dnş. Kemâl 'Acâlî. Cezâir: Câmi'atu'l-Hâc Lahdar-Batna, Doktora Tezi, 2009-2010. 1-413.

3. YÜKSEK LİSANS TEZLERİ

Yapılan otuz küsur yüksek lisans çalışmasında doktora tezlerine nazaran daha fazla konu çeşitliliği olduğunu söylememiz mümkündür. Birçok belâgatçı ve nakd âliminin müstakil çalışmalara konu edildiği görülmektedir. Bu çalışmalar daha ziyade bir belâgat veya nakd âliminin, terimler konusunu ele alış yönteminin nasıl olduğuyula ilişkilidir. Şahıs çalışmalarında bir terimin

tarihi olarak nasıl teşekkül ettiği konusu ana hatlarıyla ele alınmış, ele aldıkları âlimin kendi terminoloji anlayışı ise derinlemesine incelenmiştir.

Belâgat ve edebî tenkit terimlerinin teşekkülünü dönemsel olarak ele alan çalışmalar, o dönemdeki veya o yüzyıldaki farklı âlimlerin terim anlayışlarını da ortaya koyarak, terimlerin hangi dönemlerde hangi karakterleri taşıdığına dair genel bir portre çizmeye çalışmışlardır. Bu eserler incelendiğinde, belâgat ve edebî tenkit terimlerinin; diğer ilimlerle iç içe olduğu dönem, gelişme ve müstakilleşme dönemi, donukluk dönemi gibi tasnifler yaptıkları görülmektedir. Ayrıca hicri üçüncü yüzyıla kadar terimlerin yapısı, üçüncü, dördüncü, beşinci, altıncı, yedinci yüzyılda terimlerin yapısı gibi dönemlendirmeler de mevcuttur. Belâgat terimlerin ilk dönemlerde tam manasıyla netleşmemiş olması, diğer ilim dallarıyla birlikte ele alınışı, belâgatın ilim dallarına tasnifi, sanatları tarif ve taksim meselesi bu çalışmaların genel vurgularındır.

Tezlerin bir kısmı incelendiğinde, kendileri o alanda çalışma yapmış hocaların, danışmanı oldukları öğrencilere de benzer konuları çalıştırarak bir gelenek oluşturmaya çalışmak istedikleri görülmektedir. Belâgat ve edebî tenkit terimleri alanında erişebildiğimiz yüksek lisans tezleri şu şekildedir;

Abdullah, Abdurrahim Yahyâ Hâc. *el-Belâğa fî Sırrı'l-Fesâha li İbn Sinân el-Hafâcî*. dnş. Derviş Hasen el-Cundî. Riyad: Ca'mi'atu'l-İmâm Muhammed b. Su'ûd el-İslâmiyye, Yüksek Lisans Tezi, 1980. 1-348.

el-'Abdu Rabbih, Muhenned Ahmed Hüseyin. *Te'sîlu'l-Mustalahi'l-Belâğî fî Kitâbi Şerhi'l-Kâfiyeti'l-Bedî'iyye li Safiyyiddin el-Hillî (ö.750)*. dnş. İbrahim Muhammed el-Hamedânî. Musul: Câmi'atu'l-Mevsıl, Yüksek Lisans Tezi, 2012.

'Abkel, Nûh Muhammed. *el-Mustalahu'n-Nakdî ve'l-Belâğî 'inde'l-Âmidî fî Kitâbihî el-Muvâzene beyne 'Ebî Temmâm ve'l-Buhturî*. dnş. Cihâd Şâhir el-Mecâlî. Mu'te: Câmi'atu Mu'te, Yüksek Lisans Tezi, 2006. 1-160.

el-Ahmed, Sâlim İbrahim. *el-Mustalahu'l-Belâğî 'inde Ebi'l-Esbe' el-Mısrî (h. 654) : fî Kitâbihî Tahrîri't-Tahbîr ve Bedî'i'l-Kur'ân*. dnş. Hudâ Muhammed Salih el-Hadîsî. Bağdat: Câmi'atu Bağdat, Yüksek Lisans Tezi, 2001. 1-293.

Ahmed, Sefâdğu. *el-'Itnâb fî'l-Belâğati'l-'Arabiyye*. dnş. Abdulaziz b. Abdurrahman eş-Şa'lân. Riyad: Ca'mi'atu'l-İmâm Muhammed b. Su'ûd el-İslâmiyye, Yüksek Lisans Tezi, 1995. 1-1059.

Birri, Cebr İbrahim Muhammed. *el-Mustalahu'n-Nakdî ve'l-Belâğî fî Kitâbi'l-Meseli's-Sâ'ir fî 'Edebi'l-Kâtib ve's-Şâ'ir li İbni'l-'Esîr*. dnş. Sâmih Musa Rabâbi'a. İrbid: Câmi'atu'l-Yermûk, Yüksek Lisans Tezi, 1996. 1-208.

Bugfe, Melîke. *el-Mustalahu'l-Belâğî fî Kitâbi'l-Bedî' li 'İbni'l-Mu'tez*. dnş. Ahmed Hâcî. Vuragla: Câmi'atu Kasdî Merbâh, Yüksek Lisans Tezi, 2015. 1-55.

ec-Cibûrî, Ra'd Hamed Kireyş. *et-Tavzîfu'l-Belâğî li't-Tecnîs ve'l-Muşâkele fî Şi'ri'l-Mütennebbî*. dnş. Bâsim Muhammed İbrahim el-Fehed. Bakuba-Irak: Câmi'atu Diyala, Yüksek Lisans Tezi, 2014. 1-172.

Dehuv, Hüseyin. *el-Mustalahu'l-Belâğî fî Kitâbi'l-Munzi'i'l-Bedî' fî Tecnîsi 'Esâlîbi'l-Bedî' li's-Sicilmâsî*. dnş. Mişrî İbn Halife. Vuragla: Câmi'atu Kasdî Merbâh, Yüksek Lisans Tezi, 2009. 1-55.

Ebû 'Amr, 'Ammar Abdulkadir. *el-Mustalahu'n-Nakdî ve'l-Belâğî 'inde İbn Ebi'l-'Isbe' el-Mısrî*. dnş. İbrahim el-Bu'ûl. Mu'te: Câmi'atu Mu'te, Yüksek Lisans Tezi, 2009. 1-306.

Ebu'l-Heycâ', Ğuneyyâ Ahmed Muhammed. *Nemâzic mine'l- Mustalahâtî'l-Belâğîyye ve'n-Nakdiyye 'inde's-Sicilmâsî fî Kitâbi'l-Munzi': li Ebi Muhammed el-Kâsım b. Muhammed b. Abdilaziz el-'Ensârî es-Sicilmâsî*. dnş. Yusuf Ebu'l-'Udûs. İrbid: Câmi'atu'l-Yermûk, Yüksek Lisans Tezi, 1999. 1-139.

el-Halâyile, Muhammed Halil Mahmud. *el-Mustalahu'l-Belâğî fî Kitâbi'l-'Umde li İbn Raşîk el-Kavravânî h. 456*. dnş. Muhammed Berekât Ebû Ali. Amman: el-Câmi'atu'l-Ürdüniyye, Yüksek Lisans Tezi, 1993. 1-166.

Hamade, İlham Ahmed Abdurrahman. *el-Mustalahu'l-Belâğî ve'n-Nakdî fî Kitâbi Mevâddî'l-Beyân li İbn Halef el-Kâtib*. dnş. Yusuf Ebu'l-'Udûs. İrbid: Câmi'atu'l-Yermûk, Yüksek Lisans Tezi, 1997. 1-157.

el-Hırşa, Ahmed Gâlib en-Nûrî. *el-Mustalahu'l-Belâğî ve'n-Nakdî fî Kitâbi "Hizânetu'l-'Edeb ve Ğâyetu'l-'Ereb" li İbn Hicce el-Hamevî*. dnş. Züheyr el-Mansûr. Mu'te: Câmi'atu Mu'te, Yüksek Lisans Tezi, 2004. 1-253.

el-Hırşa, Heyâ 'Avad Hamd. *el-Mustalahu'l-Belâğî ve'n-Nakdî fî Kitâbi'l-Visâta beyne'l-Mütennebbî ve Husûmih li'l-Kâdî el-Curcânî*. dnş. Züheyr el-Mansûr. Ürdün: Câmi'atu Mu'te, Yüksek Lisans Tezi, 2005. 1-184.

Hurûbî, Yâsîn. *el-Mustalahu'n-Nakdî ve'l-Belâğî fî Kitâbi "el- Visâta beyne'l-Mütennebbî ve Husûmih" li'l-Kâdî el-Curcânî"*. dnş. Abdulhamîd Hîme. Vuragla: Câmi'atu Kasdî Merbâh, Yüksek Lisans Tezi, 2012. 1-252.

İbn Humeyde, Hide. *Mustalahu'l-Mecâz fî Kitâbi'l-Munzi'r'l-Bedî' fî Tahsîni 'Esâlîbi'l-Bedî' li 'Ebî Muhammed el-Kâsım es-Sicilmâsî*. dnş. el-Âyd Culûlî. Vuragla: Câmi'atu Kasdî Merbâh, Yüksek Lisans Tezi, 2014. 1-62.

el-Kudâh, Yahya Muhammed Abdullah. *el-Mustalahu'l-Belâğî ve'n-Nakdî fî Kitâbi Tahrîri't-Tahbîr li İbn Ebî 'Isbe'*. dnş. Yusuf Ebu'l-'Udûs. İrbid: Câmi'atu'l-Yermûk, Yüksek Lisans Tezi, 1998. 1-188.

Lemîn, el-Hâc 'Omer-Mûsâvî, Abdulfettâh. *Ta'lîmiyyetu'l-Mustalahî'l-Belâğî 'inde Abdilkâhir el-Cürcânî (Esrâru'l-Belâğa Enmûzecen)*. dnş. Muhammed Kintâvî. Cezâir: el-Câmi'atu'l-'İfrîkiyye el-'Akîd Ahmed Dirâye Edrâr Kulliyetu'l-Âdâb ve'l-Luğât, Yüksek Lisans Tezi, 2019. 1-64.

el-Mansûr, Süleyman b. Abdulaziz b. İbrahim. *el-Îcâz fî'l-Belâğati'l-'Arabîyye: Dirâse Te'rîhiyye Fenniyye*. dnş. Abdussettâr Hüseyin Mebrûk Zammût. Riyad: Ca'mi'atu'l-İmâm Muhammed b. Su'ûd el-İslâmiyye, Yüksek Lisans Tezi, 1988. 1-598.

el-Meşûh, Şâmil Ubeyd Dır'. *el-Mustalahâtu'l-Belâğîyye ve'n-Nakdiyye 'inde Ebî Hilâl el-'Askerî (h. 395)*. dnş. Abdüsselâm Muhammed Raşîd. Anbar: Câmi'atu'l-'Anbâr, Yüksek Lisans Tezi, 2007. 1-178.

el-Mezhûrî, Mâcide Fâhir Şâmi. *'İşkâliyyetu'l-Mustalahî'l-Belâğî: Dirâse Tatbikiyye fî Mustalahâti 'İlmi'l-Bedî'*. dnş. Hasan Yahya el-Hafâcî. Bağdat: el-Câmi'atu'l-Mustansiriyye, Yüksek Lisans Tezi, 2004. 1-168.

el-Mezrû'î, Fâtıma. *el-Mustalahu'n-Nakdî ve'l-Belâğî fî Kitâbi'l-'Umde fî Mehâsini's-Şi'r ve 'Âdâbih*. dnş. Ehyef Sinuv. Beyrut: Câmi'atu'l-Kiddîs Yusuf, Yüksek Lisans Tezi, 1999. 1-165.

el-Muzî'î, Fevziye Ahmed Said. *el-Mustalahu'n-Nakdî ve'l-Belâğî 'inde's-Şuarâi'n-Nukkâd mine'l-Karni's-Sâlis hattâ Nihayete'l-Karni'l-Hâmisi'l-Hicrî*. dnş. Kasım el-Mûminî. İrbid: Câmi'atu'l-Yermûk, Yüksek Lisans Tezi, 2004. 1-127.

Sâlim, İbrahim Muhammed. *el-Mustalahu'l-Belâğî ve'n-Nakdî 'inde Abdikahir el-Curcânî*. dnş. Kâsım el-Mûminî-Musâ er-Rubâ'î. İrbid: Câmi'atu'l-Yermûk, Yüksek Lisans Tezi, 1992. 1-262.

es-Sarâyira, Nûh Atâullah. *et-Ta'rîf ve'n-Tenkîr beyne'n-Nahviyyîn ve'l-Belâğîyyîn Dirâse Dilâliyye Vazîfiyye (Nemâzic mine's-Suveri'l-Mekkiyye)*. dnş. Yusuf el-Gammâz. Mu'te: Câmi'atu Mu'te, Yüksek Lisans Tezi, 2007. 1-187.

es-Sekafî, Su'ad Ferîh Sâlih. *el-Mustalahu'n-Nakdî ve'l-Belâğî 'inde 'İbni'l-Bennâ' el-Marakeşî*. dnş. er-Rabî'î, Hâmid b. Sâlih. Mekke-i Mükerrerme: Câmi'atu Ümmi'l-Kurâ, Yüksek Lisans Tezi, 2003. 1-257.

Şâhîn, Abdulhâlık Ferhân. *'Usûlu'l-Me'âyiri'n-Nassıyye fî'n-Turâsî'n-Nakdî ve'l-Belâğî 'inde'l-'Arab*. dnş. 'Akîl Abduzzuhre Mubdir. Kûfe: Câmi'atu'l-Kûfe, Yüksek Lisans Tezi, 2012. 1-202.

Şedûh, 'Alâ' Muhammed Ferhân. *el-Mustalahu'n-Nakdî ve'l-Belâğî fî'n-Nakdî'l 'Arabiyyi'l- Kadîm: Nakdu'n-Nesr*. dnş. Kâsım el-Mûminî. İrbid: Câmi'atu'l-Yermûk, Yüksek Lisans Tezi, 2012. 1-366.

eş-Şihâb, Abdurrahim Behît. *el-Mustalahu'l-Belâğî fî Kitâbi's-Sinâ'ateyn li İbn Hilâl el-Askerî: Dirâse Luğaviyye Târîhiyye Belâğiyye*. dnş. Kâsım el-Mûminî. İrbid: Câmi'atu'l-Yermûk, Yüksek Lisans Tezi, 1988. 1-194.

ez-Zehrânî, Sâlih b. Muhammed b. Hamdân. *Buhûsu'l-Beyân fî Kitâbi "'Esrâri'l- Belâğâ" li Abdilkâhir el-Curcânî*. dnş. Dervîş Hasen el-Cundî. Riyad: Ca'mi'atu'l-İmâm Muhammed b. Su'ûd el-İslâmiyye, Yüksek Lisans Tezi, 1983. 1-513.

ez-Zinîbât, Fayiz Maddallah. *el-Mustalahu'l-Belâğî ve'n-Nakdî 'inde 'Usâme b. Munkız*. dnş. Züheyr el-Mansûr. Ürdün: Câmi'atu Mu'te, Yüksek Lisans Tezi, 2003. 1-203.

4. SEMPOZYUM TEBLİĞLERİ

Erişebildiğimiz sempozyum tebliğleri genel olarak belâgat, nakd ve edebiyatla ilgili özel konulu sempozyumlarda sunulmuştur. Çünkü ulaşabildiğimiz bazı konular aynı sempozyum adını taşımaktadır. Araştırmamız incelendiğinde, bir müellifin aynı alanda birden fazla ürün ortaya koyduğu veya tebliğini sonradan makaleye dönüştürdüğü hususu göze çarpmaktadır. Sempozyumlar daha çok Ürdün ve Suudî Arabistan gibi ülkelerde tertip edilmiştir.

Sempozyum tebliğlerinde genel olarak bir belâgat veya edebî tenkit teriminin nasıl teşekkül ettiği meselesine odaklanılmıştır. Yapısı itibarıyla tebliğlerin konuları daha sınırlı bir biçimde ele almaları da göze çarpan bir diğer husustur. Ancak belâgat ve edebî tenkit terimlerinin teşekkülüne dair daha fazla bilimsel toplantı tertip edilme ihtiyacı aşikârdır. Çalışmamızda yer verdiğimiz sempozyum tebliğleri şu şekildedir;

Abdulmuttalib, Muhammed. “Binyetü't-Tehavvüli'l-Belâğî”. *‘Alamât fî'n-Nakdi'l-'Edebî – en-Nâdi'l-'Edebiyyu's-Sekâfi bi Cidde-*. 2/8/205–243. Cidde: yy., 1993.

Behcet, Muncid Mustafa. “el-Mustalahu'l-'Edebî ve'n-Nakdi fî Kutubi'l-Me'âcimi'l-'Istîlâhiyyeti'l-Hadîse: Dirâse ve Takvîm”. *Mu'temeru'n-Nakdi'd-Düveliyyi'l-Hâdi 'Aşara: Tehavvulâtu'l-Hitâbi'n-Nakdi'l-'Arabiyyi'l-Mu'âsir*. 1317–1338. İrbid: Câmî'atu'l-Yermûk, 2006.

Beşîr, Talâl et-Tâhir Kutbî. “el-Mustalahu'l-Belâğî: Arz ve Mukârane ve Tefsîr”. *Mu'temeru'l-'Edebî'l-'Arabî ve'l-'Âdâbi'l-'Âlemiyye beyne't-Te'sîr ve't-Te'es-sür*. 199–208. Fas: yy., 2011.

Beşîr, Talâl et-Tâhir Kutbî. “es-Savt ve'd-Dav': Kırâ'a fî Neş'eti ve Tatavvuri'l-Mustalahi'l- Belâğiyyi'l-Kadîm”. *Mu'temeru'n-Nakdi'd-Düveliyyi's-Sâlisi 'Aşara: el-Merci'ıyyât fî'n-Nakdi ve'l-'Edeb ve'l-Luğa*. 2/283–301. İrbid: yy., 2010.

Bubûha, Mesud. “Cedelu't-Tedâvul ve't-Tahyîl fî Hitâbi'l-Belâğati'l-'Arabiyye”. *en-Nâdi'l-'Edebiyyi's-Sekâfi bi Cidde*. 37/117–140. Cidde: yy., 2014.

Bûma'ze, Râbih Ahmed. “fî Sebîli 'Îcâdi Mefhûm Vâdih li'l-'Üslûb”. *‘Alamât fî'n-Nakdi'l-'Edebî–en-Nâdi'l-'Edebiyyu's-Sekâfi bi Cidde*. 17/67/189–210. Cidde: yy., 2008.

ed-Dehîl, Muhammed Macid. “Kırâatun Mu'âsıra fî 'Âfâgi Mustalahi't-Tekrâri'l-Belâğî”. *el-Mu'temeru'n-Nakdi es-Sânî 'Aşara li Kısmi'l-Luğati'l-'Arabiyye bi Kulliyeti'l-'Âdâbi bi Câmî'ati Ceraş (el-Mevrûsu'n-Nakdiyyi'l-'Arabiyyi fî Kırâati'l-Mu'âsirîn)*. 65–83. Ceraş: yy., 2009.

'Ebû Mustafa, 'Eymen Hamîs Abdullatîf İbrahim. “el-Mustalahâtu'l-Belâğiyye el-Hadâsiyye beyne'l-'İstihlâk ve'l-Katî'ati'l-Ma'rifiyye”. *‘Alamât fî'n-Nakdi'l-'Edebî–en-Nâdi'l-'Edebiyyu's-Sekâfi bi Cidde-*. 49/147–171. Cidde: yy., 2018.

Çânîm, Ahmed Selîm Abdulvehhâb. “el-Mubâlağa ve Ravâfiduhâ: Mukârabe İcrâ'iyye li'l-Mustalah ve Me'âniyye fî't- Turâsîn-Nakdi”. *es-Sicillu'l-'İlmî li'n-Nedve: ed-Dirâsâti'l-Belâğiyye –el-Vâkı' ve'l-Me'mûl*. 2/963–1049. Riyad: Ca'mi'atu'l-İmâm Muhammed b. Su'ûd el-'İslâmiyye, 2011.

Huzrî, Ali. “el-Mustalahu'n-Nakdi ve'l-Merci'ıyyetu'l-Luğaviyye ve'l-Belâğiyye”. *Mu'temeru'n-Nakdi'd-Düveliyyi's-Sâlisi 'Aşara: el-Merci'ıyyât fî'n-Nakdi ve'l-'Edeb ve'l-Luğa*. 1/61–492. İrbid: yy., 2010.

el-‘İzâm, Hâşim Ahmed. “Mustalahu’t-Tibâk: Dirâse Fenniyye”. *Mu’teme-ru’n-Nakdi’d-Düveliyyi’s-Sâlisi ‘Aşara: el-Merci’ıyyât fî’n-Nakdi ve’l-‘Edeb ve’l-Luğâ*. 2/805-825. İrbid: Câmî’atu’l-Yermûk, 2010.

el-Kinânî, Zâfer b. Muşebbeb. “Tahavvulâtu’d-Dersi’l-Belâğî”. *Nâdi ‘Eyyu-ha’l-‘Edebî-Beyâder*. 57/44–59. Riyad: yy., 2015.

Kızıklı, Zafer. “Arap Dilinde Retoriğin Bir Bilim Dalı Olarak Doğuşu, Gelişimi ve Öncüleri”. *ICANAS (Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi) Bildiriler ‘Dil Bilimi, Dil Bilgisi ve Dil Eğitimi’ (Türkiye-Ankara, 10-15 Eylül 2007)*. II/1007-1026. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, 13/2/2011.

Me’in, Muştâk Abbas. “Kırâa fî Menheciyyeti’l-‘İnşâi’t-Talebî ve Ğayrı’t-Talebî”. *‘Alamât fî’n-Nakdi’l-‘Edebî-en-Nâdi’l-‘Edebiyyu’s-Sekâfi bi Cidde-*. 175–188. Cidde: yy., 15,57/2005.

Olivier, Reboul. “Mukaddime li’l-Belâğâ”. *‘Alâmat fî’n-Nakdi’l-‘Edebî-en-Nâdi’l-‘Edebiyyu’s-Sekâfi bi Cidde (Arapça’ya tercüme eden: Muhammed en-Nuveyrî)*. 4,13/69–83. Cidde: yy., 1994.

Sellâm, Muhammed Zeğlûl. “el-Mustalahu’n-Nakdi ve’l-Belâğî fî’d-Dirâsâti’l-Kur’âniyye Neş’eten ve Tatavvuran”. *Nedvetü’l-Mustalahi’n-Nakdi ve ‘Alâgatuh bi Muhtelifi’l-‘Ulûm–Kulliyetu’l-‘Âdâb ve’l-‘Ulûmi’l-‘İnsâniyye Dhar al-Mehrâz–Câmî’atu Sidî Muhammed b. ‘Abdullah bi Fâs*. 368–384. Fas: yy., 1988.

Şertah, ‘İsâm. “el-‘İnzıyâh ve Vazîfetu’l-Belâğîyye ‘inde Bedeviyyi’l-Cebel”. *‘Alamât fî’n-Nakdi’l-‘Edebî-en-Nâdi’l-‘Edebiyyu’s-Sekâfi bi Cidde-*. 15/58/385–414. Cidde: yy., 2005.

5. MAKALELER

Makaleler, belâgat ve edebî tenkit terimlerinin teşekkülü konusunda en zengin malzemeyi sunmaktadır. Belâgat ve edebî tenkit terimlerinin teşekkülüne dair birçok konu makale düzeyinde ele alınmıştır. Bir sanatın tarihi teşekkülü veya bir belâgatçının terim anlayışı gibi konular makalelerin temel meselelerini teşkil etmektedir. Terim çokluğunun sebepleri, terimlerin delâlet sorunu, terimlerin teşekkül sürecini etkileyen faktörler, yüzyıllara göre terim anlayışlarında yaşanan çeşitlenme vb. konular da makalelerin ele aldıkları hususlar arasındadır. Makalelerin büyük çoğunluğunun Mağrib ülkeleri ve Ürdün’de yoğunlaştığı görülmektedir.

Bazı akademik dergilerin belâgat ve edebî tenkit konularına hususiyetle ağırlık verildiği görülmektedir. Örneğin; *Mecelletu'l-Belâga ve Tahlîlu'l-Hitâb* dergisinde konumuzla ilişkili on dört makale yayımlanmıştır. Ayrıca dergide yayımlanan diğer makalelere de göz attığımızda, konumuzla dolaylı olarak ilişkili olduğu görülmektedir. Bahsi geçen dergiye benzer başka ilmi dergiler de mevcuttur.

Türkiye'de de sınırlı sayıda olmakla birlikte konu ile ilgili bazı müstakil makaleler yazılmış⁸, bazıları da Arapça'dan Türkçe'ye çeviri yoluyla kazandırılmıştır.⁹ Ayrıca belâgat dışındaki disiplinlerin belâgat ilminin gelişmesine nasıl katkı sundukları da makale düzeyinde araştırmalara konu edilmiştir.¹⁰

Bizim ulaşabildiğimiz ilk makale; Abdullah Abrurrahim 'İsilân'ın 1974'te yazdığı, "*Kadiyyetu'l-Lafz ve'l-Ma'nâ beyne'n-Nukkâd ve'l-Belâğiyîyîn*" isimli makalesidir.¹¹ Makale düzeyinde yer verilen çalışmaların genişletilerek kitaba dönüşmesi veya bir lisansüstü çalışmaya konu edilmesi dikkat çeken bir husustur. Ancak burada; yapılan bazı ilmi çalışmaların, kendisinden önceki ilmi birikimi göz önünde bulundurmadığını belirtmemiz gerekmektedir. Erişebildiğimiz, belâgat ve edebî tenkit terimlerinin teşekkülü ile ilgili, makale düzeyindeki çalışmalar şu şekildedir;

Abdelkamel, Saidani. "el-İrhâsâti'n-Nassiyye fî't-Turâsi'l-Belâğiyî'l-'Arabî". *Mecelletu'l-'Ulûmi'l-İctimâ'iyye ve'l-İnsâniyye* 9/1 (2016), 600-618.

Abdulaziz, Muhtâr 'Atiyye. "el-Mustalahu'l-Belâğî fî Kitâbi Nakdi's-Şi'r li Kudâme b. Cafer: en-Nu'ût-el-'Uyûb". *Fikr ve 'İbdâ'* 56 (2009), 15-111.

Abdulhafîz, Merâh. "Zâhiratu'l-'İhtibâk fî'l-Belâğati'l-'Arabîyye: Kırâ'a fî 'Üslûbiyyeti't-Turâsi'n-Nakdi ve'l-Belâğî". *Mecelletu'l-Hukûk ve'l-'Ulûmu'l-İnsâniyye Câmi'atu Djelfa* 21 (2015), 141-150.

⁸ Sedat Şensoy, "Hatîb el-Kazvî'n'de Fesâhat ve Belâgat Kavramları", *İslâm Araştırmaları Dergisi* 17 (2007), 25-47; Ahmet Yüksel, "Arap Dilinde İltifat Sanatının Tarihi Seyri Üzerine Bir İnceleme", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 28 (2010), 63-85. Yazılmış olan makaleler bunlarla sınırlı olmayıp, bibliyografya çalışması incelendiğinde daha birçok makalenin kaleme alındığı görülmektedir.

⁹ Muhammed b. Ali es-Sâmil, "Kadâya'l-Mustalahi'l-Belâğî: Kesratuh ve Te'adduduh ve 'İştirâkuh ve Siyâğatuh", *Mecelletu Câmi'ati 'Ummi'l-Kurâ li 'Ulûmi's-Şer'a ve'l-Luğati'l-'Arabîyye ve 'Âdâbihâ* 16/30 (2004), 439-497. Bu makale Ömer Kara tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir. Bkz. Muhammed b. Ali es-Sâmil, "Belâgat Terminoloji Sorunları -Terimlerin Çokluğu, Çeşitliliği, Çokanlamlılığı ve Yapıları-", çev. Ömer Kara, *Usûl* 19 (2013), 59-106.

¹⁰ Abdulmuttalip Arpa, "İbn Kuteybe'nin Belâgat İlminin Teşekkülüne Katkıları-Te'vîlü Müşkili'l- Kur'ân Çerçevesinde-", *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/3 (2011), 29-54.

¹¹ Abdullah Abrurrahim 'İsilân, "Kadiyyetu'l-Lafz ve'l-Ma'nâ beyne'n-Nukkâd ve'l-Belâğiyîyîn", *Mecelletu Kulliyetu'l-Luğati'l-'Arabîyye-Câmi'atu'l-İmâm Muhammed b. Su'ud* 4 (1974), 87-112.

Adalar Subaşı, Derya. "Arap ve Türk Belâgatında Me'ânî İlmine Genel Bir Bakış". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 7/34 (2014), 9–18.

'Afânâ, Fuad. "Nazariyyetu't-Telakkî: en-Neş'etu ve 'İşkâlatu'l-Mustalah". *Mecelletu'l-Kelime-Muntedâ'l-Kelime li'd-Dirâsât ve'l-'Ebhâs-* 20/79 (2013), 75–95.

Ahmed, Nasîra. "fî't-Tanzîri'l-Belâğiyi'n-Nakdî: Mustalahu't-Teşbîh". *Mecelletu Kulliyeti'l-Âdâb Câmi'atu Bağdat* 60 (2002), 418–433.

Ahmed, Selvâ Osman. "el-'İnzîyâh fî't-Turâsi'l-Belâğî: el-'İltifatu 'Enmûzen". *Mecelletu Kulliyetu'l-Luğati'l-'Arabîyye Câmi'atu Omdurman el-'İslâmiyye* 9 (2017), 383–408.

Ali, Ahmed İsmail Hasan. "Tatavvuru'l-Mustalahâti'l-Belâğiyye: Dirâse Te'rîhiyye Tahlîliyye". *Mecelletu'l-Belâğ ve Tahlîlu'l-Hitâb* 9 (2016), 159–172.

'Amârî, İzzuddin. "el-Mustalahu'l-Bedî'î fî'd-Dersi'l-Belâğiyi'l-Kadîm: Bahsun fî 'İşkâliyyeti't-Te'addud ve 'İdtirâbi'l-Mefhûm". *Haqliyyâtu'l-Âdâb ve'l-Luğât Câmi'atu Muhammed Boudiaf M'sila* 8 (2017), 36–54.

'Amîş, el-'Arabî. "Hasâ'isu 'İnzîyâhi't-Tevkî'l-Bedî'î". *Mecelletu'l-Akâdemîyye li'd-Dirâsâti'l-İctimâ'îyye ve'l-'İnsâniyye Câmi'atu Hassiba Benbouali* 1 (2009), 5–12.

Arpa, Abdulmuttalip. "İbn Kuteybe'nin Belâgat İlminin Teşekkülüne Katkıları-Te'vîlü Müşkili'l- Kur'ân Çerçevesinde-". *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/3 (2011), 29–54.

el-'Asâsife, el-Musennâ Meddallah. "el-Mecâz: Dirâse fî'n-Neş'e ve't-Tatavvur". *Dirâsât-el-'Ulûmu'l-'İnsâniyye ve'l-İctimâ'îyye el-Câmi'atu'l-Ürdüniyye* 41 (Ek) (2014), 834–855.

'Aso, 'Amo. "el-Mustalahu'l-Belâğî: Teaddudu'd-Ta'rîfat ve Su'ûbetu't-Tavzîf". *Haqliyyâtu Kulliyeti'l-Luğati'l-'Arabîyye bi Marakeş* 9 (1997), 141–154.

'Atîk, 'Amr, "Mustalahu'l-Kinâye fî't-Turâsi'l-Belâğî: 'İşkâliyyetu Te'addudî'l-Mustalahi ve 'İzdivâciyyetu'l-Mefhûm". *Mecelletu Mecme'î'l-Luğati'l-'Arabîyyeti'l-Ürdünî* 38/87 (2014), 203–236.

'Atîk, Ömer Abdulhadi. "'İşkâliyyetu'l-Mustalahi'l-Belâğî". *Mecelletu Câmi'atu'l-Kuds el-Meftuhâ li'l-'Ebhâs ve'd-Dirâsât* 3 (2004), 113–127.

Babatîn, Yâsir b. Muhammed b. Sâlim. "es-Selbu ve'l-'Îcâbu'l-Mustalah ve'l-Mefhûm". *Mecelletu Kulliyeti'l-Luğati'l-'Arabîyye bi'l-Mansûra Câmi'atu'l-'Ezher* 29/2, 423–463.

Bedrân, Eyüb Abdülaziz. “el-Mulahazât en-Nakdiyye el-’Ûlâ ve ’Eseruha fî Neş’eti’l-Mustalahâti’l-Belâğiyye”. *ed-Dirâsâtu’l-’İslâmiyye* 22/2 (1987), 5–54.

Bedrân, Eyüb Abdülaziz. “Mesâ’il Belâğiyye Muhtelefun fihâ beyne Sâhibi’l-Keşşâf ve Sâhibi’l-’İntisâf fî ’İlmi’l-Me’ânî”. *Havliyyetu Kulliyeti’l-’Dirâsâti’l-’İslâmiyye ve’l-’Arabiyye bi’l-Kâhire (Câmi’atu’l-’Ezher)* 10/18 (1992), 355–415.

Behîfî, İsa. “’Intâciyyetu’l-Mustalah ve’l-Merci’iyyetu’s-Sekâfiyye: min hılâli’r-Rihleti’l-Cezâ’iriyye ilâ Faransa hılâle’l-Karni’t-Tâsi’i ’Aşara “er-Rihletu’s-Sıyâmiyye Nemûzecen”. *Mecelletu Mukârabât–el-’Ulûmu’l-’İnsâniyye-* 20 (2015), 7–13.

Benû Hâşim, el- Hüseyin. “el-Manzûmetu’l-Mustalahiyye li’l-Belâğati’l-’Âmme”. *Mecelletu’l-Belâğa ve Tahlîlu’l-Hitâb* 9 (2016), 289–304.

Beşşâr, İbrahim. “el-’Usus en-Nassiyye fî Mukarabeti ’Evcuhi’l-Beyân beyne’ş-Şâhidî’l-Belâğî ve Nusûsi’l-Luğati’l-Tab’iyye”. *Cezâir, Mecelletu Kulliyeti’l-’Âdâb ve’l-Luğât Câmi’atu Biskra* 17 (2015), 129–158.

Bitâhir, İbn İsa. “Kâdâya’l-Mustalahi’l-Belâğî fî’l-Mu’cemi’l-Hadîs”. *el-Lisânu’l-’Arabî el-Munazzamatu’l-’Arabiyye li’t-Terbiye ve’s-Sekâfe ve’l-’Ulûm–Mektebu Tensiki’t-Ta’rîb* 72 (2013), 133–167.

Bûdiyâf, Mehammed es-Sâlih. “Mustalahu’s-Suhûle fî’l-Mevrûsi’l-Belâğiyi’l-’Arabî”. *Mecelletu ’Âfâk li’l-’Ulûm Câmi’atu Ziane Achour Djelfa* 5 (2016), 284–290.

Bûdiyâf, Mehammed es-Sâlih. “Mustalahu’t-Tedâmmi fî Dav’i Nazariyyeti’n-Nazmi fî’l-Mevrûsi’l-Belâğî”. *Mecelletu’l-Bâhis Câmi’atu Amar Telidji bi Laghouat Kulliyetu’l-’Âdâb ve’l-Luğât–Mahberu’l-Luğa’l-’Arabiyye ve ’Âdâbiha* 10 (2012), 121–132.

Bubûha, Mesud. *Mecelletu Megâlîd Câmi’atu Kasdî Merbâh* “el-Manzûmetu’l-’İstlâhiyye li’l-Belâğati’l-’Arabiyye ve Ehemmiyyetuhâ fî’t Tahlîli’l-Belâğî”. Vuragla, Cezâir, 2011, sy. II, s. 25–32.

Bubûha, Mesud. “el-Merci’iyyâtu’s-Sekâfiyye li’l-Mustalahi’l-Belâğiyi’l-’Arabî”. *Mecelletu Megâlîd Câmi’atu Kasdî Merbâh* 1 (2011), 41–50.

Bûşarîb, Zekeriyâ. “İşkâliyyetu Vaz’i’l-Mustalahi’n-Nakdî fî’t-Turâsi’l-’Arabî”. *el-Luga’l-’Arabiyye* 21/3 (2017), 33–52.

Bugâg, Sâmiye. “el-Mustalah fî’t-Turâsî’n-Nakdî ve’l-Belâğiyî’l-‘Arabî: Minhâcu’l-Buleğâ’ ve Sirâcu’l-‘Udebâ’ li Hâzim el- Kartacannî ‘Enmûzecen”. *Mecelletu’l-‘Âdâb ve’l-Luğât* 7 (2018), 299–317.

Bûgâzî, Hakîm – Hamûdî, Muhammed. “Menheciyyetu’l-Belâğa ve ‘Akle-netu’l-‘İstîlâh: Kitâbu’t-Tenbîhât li ‘İbn ‘Umeyra ‘Enmûzecen”. *Mecelletu Me-gâlîd Câmi’atu Kasdî Merbâh* 12 (2017), 89–100.

Bûgâzî, Hahîm. “Mesâ’ilu’l-Menhec ve’l-Mustalah fî’d-Dersi’l-Belâğiy-yî’l-Meğâribî: es-Sicilmâsî h. 723 ‘Enmûzecen”. *Mecelletu ‘İşkâlât fî’l-Luğa ve’l-‘Edeb* 14 (2018), 313–335.

Bûhasâyin, Nasruddin. “Sîbeveyhi ve’n-Nakdu’l-Lisâniyyu’l-‘Arabî”. *Dirâsât ‘Edebiyye* 8 (2010), 109–122.

Buhtî, Abdulkadir. “Mustalahu’l-Hakîka ‘inde’l-‘Usûliyyîn”. *Mecelletu ‘İş-kâlât fî’l-Luğa ve’l-‘Edeb* 1 (2012), 224–302.

Cebrî, İdrîs. “Mustalahât ve Mefâhîm”. *Mecelletu’l-Belâğa ve Tahlîlu’l-Hitâb* 7-8 (2015), 215–219.

Cebrî, İdrîs. “Su’âlu’l-Mustalahî’l-Belâğî fî’l-Meşrû’î’l- ‘İlmî li Muhammed el-‘Umrî nahve Belâgat ‘Âmme”. *Mecelletu’l-Belâğa ve Tahlîlu’l-Hitâb* 3 (2013), 81–95.

Cebrî, İdrîs. “Te’tîr ve Ta’kîb ‘ala Veragati “el-Manzûmetu’l-Mustalahiy-ye li’l-Belâğati’l-‘Âmme” li Hüseyin Benû Hâşim”. *Mecelletu’l-Belâğa ve Tahlî-lu’l-Hitâb* 9 (2016), 305–314.

el-Cubbâ’î, Nâsır Tevfîk. “el-Mustalahu’l-Belâğî fî Kitâbi’l-Bed’ li ‘İb-nî’l-Mu’tez”. Dîmeşk, Suriye, *Mecelletu Mecme’î’l-Luğati’l-‘Arabiyye bi Dîmeşk* 89/2 (2016), 457–488.

Çelik, Yüksel. “Sekkâkî’ye Kadar Belagat Çalışmaları”. *Bilimname* 20 (2011), 85–108.

ed-Dâye, Muhammed Rıdvân. “el-‘İltifâtu’z-Zâtî (Kadîmen ve Hadîsen): Dirâse ‘Üslûbiyye Belâğiyye”. *el-Ma’rife* 54/621 (2015), 15–29.

Dehuv, Hüseyin. “el-Mustalahu’l-Belâğiyî’l-‘Arabî ‘İşkâliyyetu’l-Mâhi-yet ve’t-Tasavvur”. *Mecelletu Kulliyeti’l-‘Âdâb ve’l-Luğât Câmi’atu Muhammed Khider Biskra* 13 (2013), 113–125.

ed-De’ilec, Abdulaziz b. Sâlih. “el-Mustalah ve’s-Şâhidu’l-Belâğî fî Kitâbi’l-Kâmil li’l-Müberred”. *Mecelletu Câmi’ati’l-‘İmâm Muhammed b. Su’ud el-‘İslâmiyye-el-‘Ulûmu’l-‘İslâmiyye-* 20 (2011), 147–242.

Derâvşe, Fârûk Abdulhamid Abdulkadir. "el-Mustalahu'l-Belâğî ve 'İşkâliyyetu Tedâvulihî fî'd-Dersi'l-'Edebî ve'l-Belâğî". *Dirâsât 'Arabîyye ve İslâmiyye* 6/14 (2015), 257–292.

Ebû Kîşek, Zâhura Tevfîk-el-'Omerî, 'Emel Şefîk. "Fennu'l-Bedî' fî'l-Munsıf (Ru'ye fî'l-Mustalahi'l-Belâğî). *yy* (2013), 1-40.

'Ebu'l-'Udûs, Yusuf Muslim. "en-Nazariyyetu'l-'İstibdâliyye li'l-'İstiâra". *Havliyyâtu Kulliyeti'l-'Edeb-el-Kuveyt* 11 (1989), 6–78.

Ebû Mahfûz, İbtisâm Mahfûz Mahmud. "el-Kârî ve 'İntâcu'l-Ma'nâ fî Mustalahi Husni't-Ta'lîli'l-Belâğî". *el-'Arab* 52/9-10 (2017), 635–655.

Ebû Mahfûz, İbtisâm Mahfûz Mahmud – Bekkâr, Yusuf Hüseyin. "el-Mercî'yyetu'l-Bî'yye li'l-Mustalahi'l-Bedevî fî't-Turâsî'l-Belâğî ve'n-Nakdî 'inde'l-'Arab (h. 2 – 8. yy)". *Dirâsât-el-'Ulûmu'l-'İnsâniyye ve'l-İctimâ'îyye* 43 (2016), 1163–1182.

Ebû Mahfûz, İbtisâm Mahfûz Mahmud. "Mustalahâtu Sa'leb fî Kitâbihî "Fevâ'idu's-Şi'r" ve 'İmtidâduhâ fî't-Turâsî'l-Belâğî ve'n-Nakdî 'inde'l-'Arab". *el-Mecelletu'l-'Arabîyye li'l-'Ulûmi'l-'İnsâniyye Câmî'atu'l-Kuveyt* 34/133 (2016), 37–70.

Ebû Mahfûz, İbtisâm Mahfûz Mahmud. "Menâhîcu Binâ'i'l-Mustalah fî'n-Nakdî'l-'Arabîyyi'l-Kadîm Merhaletu'l-Bidâyât (h. 2–4. yy.). *Dirâsât-el-'Ulûmu'l-'İnsâniyye ve'l-İctimâ'îyye* 41/3, 851–865.

'Ebzârî, Abdulkerim. "et-Tasavvuru'l-Aristî li'l-Kavli'l-Hitâbî: Zabtu'l-Mefhûm ve Tedkîku'l-Mustalah". *Mecelletu'l-Belâğ ve Tahlîlu'l-Hitâb* 9 (2016), 261–270.

el-'Ehdârî, Ferhât. "fî Mugârabeti'l-Mustalahi'n-Nakdiyyi'l-Belâğî 'inde Hâzîm el-Kartâcannî", *Mecelletu Megâlîd Câmî'atu Kasdî Merbâh* 4 (2013), 189–206.

'Ehlîfe, el-Hüseyin, "el-Mustalah fî'n-Nakdi's-Şi'riyyi'l-'Arabîyyi'l-Kadîm: Hafriyyât fî'l-Cuzûr ve'l-Fer". *Âlemu'l-Fikr* 170 (2016), 45–76.

Eliaçık, Muhittin. "Belâgat Kitaplarında Tekrîr Sanatının Tarif ve Tasnifi". *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi* 7 (2014), 1–7.

'Erfîs, Belhayr. "el-Kadâyân-Nassîyye fî't-Tefkîri'l-Belâğî 'inde'l-'Arab: et-Temâsuk 'Enmûzecen". *Havliyyâtu'l-'Âdâb ve'l-Luğât Câmî'atu Muhammed Boudiaf M'sila* 5 (2015), 180–202.

'Ezherî, Muhammed. "Es'iletu'l-Menhec fî Dirâseti'l-Mustalahi'l-Belâğiyi'l-'Arabiyyi't-Turâsî: Kadâyâ ve Nemûzec". *Mecelletu'l-Belâğa ve Tahlîlu'l-Hitâb* 9 (2016), 73–103.

el-Fehîd, Câsım Süleyman Hamd. "Kifâ'etu't-Tasnîfi'l-Belâğî: Mustalahâtu 'Ilmi'l-Beyân Nemûzecen". *el-Mecelletu'l-Ürdüniyye fî'l-Luğa'l-'Arabiyye ve 'Âdâbihâ Câmi'atu Mu'te* 8/4 (2012), 189–212.

Ferîd, Fethî Abdulkadir. "Ra'yun fî Tatvîri'l-Menheci'l-Belâğiyi'l-Kadîm". *Kulliyetu'l-Luğati'l-'Arabiyye-Câmi'atu'l-İmâm Muhammed b. Su'ud* 9 (1979), 409–444.

el-Fevâhirî, Said Muhammed Mahmud. "et-Tatavvuru'd-Dilâlî fî Besâ'iri't-Temyîz fî Letâ'ifi'l-Kitâbi'l-'Azîz: li Fîrûzâbâdî h. 817". *Havliyyetu Kulliyeti'l-Luğati'l-'Arabiyye bi'z-Zagâzîk-Câmi'atu'l-'Ezher-* 1/29 (2009), 571–662.

Fuyûd, İbtisâm Muhammed. "eş-Şâhidu'l-Belâğî fî Tefsîri's-Şevkânî". *Havliyyetu Kulliyeti'l-Luğati'l-'Arabiyye bi'z-Zagâzîk-Câmi'atu'l-'Ezher-* 2/31 (2011), c. II, 1785–1869.

Gumgâm, Fevziye. "el-Mustalahu'l-Belâğî fî Mü'ellefâtî'l-Kudemâ ve'l-Muhdessîn". *Mecelletu'l-Bâhis Câmi'atu Amar Telidji bi Laghouat Kulliyeti'l-'Âdâb ve'l-Luğât-Mahberu'l- Luğa'l-'Arabiyye ve 'Âdâbiha* 12 (2013), 53–65.

el-Gazâlî, Şuayb b. Ahmed. "Murâca'ât fî'l-Mustalahi'l-Belâğî: Ba'zu Mustalahâti't-Reşbîh Nemûzecen". *Mecelletu Kulliyeti'l-Luğati'l-'Arabiyye bi'l-Mansûra (Cami'atu'l-'Ezher)* 8/27 (2008), 357–389.

Hacımüftüoğlu, Nasrullah. "Belâgat İlminin Gelişmesine Müessir Olan Kaynaklar". *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11 (1993), 268–298.

Hacımüftüoğlu, Nasrullah. "Kelâmcılar ile İslâm Felsefecilerinin Belâgat ve İcâz İlimlerinin Gelişmesinde Rollerini". *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9 (1990), 215–237.

Hacımüftüoğlu, Nasrullah. "Kelâmcılar ile İslâm Felsefecilerinin Belâgat ve İcâz İlimlerinin Gelişmesinde Rollerini I". *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10 (1991), 208–220.

Hadr, es-Seyyid Ali Muhammed. "el-Bidâyât en-Nahviyye li 'Usûli'l-Belâğati'l-'Arabiyye". *Mecelletu Kulliyeti't-Terbiye bi'l-Mansûra* 2/79 (2012), 341–404.

el-Halâyile, Muhammed Halil. "Mustalahât Belâğiyeye fî Me'âhidi'd-Tensîs". *el-Mecelletu'l-'Arabiyye li'l-'Ulûmi'l-'İnsâniyye* 36/142 (2018), 243–251.

Hâlis, Velîd Mahmud. “Mustalahâtî'l-Belâğati'l-'Arabiyye beyne Mu'ce-meyn”. *Mecelletu Mecme'î'l-Luğati'l-'Arabiyyeti'l-Ürdünî* 21/52 (1997), 41–62.

Hamdân, Selîm Abdülemir. *Mecelletu “Kavânînu'l-Hitâb fî't-Turâ-si'l-Belâğiyi'l-'Arabî: Mukârane Tedâvuliyye”*. *Cusûri'l-Ma'rife* 4/3 (2018), 23–37.

Hammâdî, Musennâ Na'îm. “el-Bedî' ve İşkâliyyetu'l-Mustalah”. *Mecelletu Midâdi'l-Âdâb* ('Adedun Hâs bi'l-Mu'temer – Sempozyum Özel Sayısı), 367-406.

Harâb, Linda. “İşkâliyyetu Tedâvuli Mustalahi's-Şi'riyye fî't-Turâsi'n-Nak-diyi'l-'Arabî ve'n-Nazariyyati'l-Ğarbiyye”. *Mecelletu'l-'Ulûmi'l-'İnsâniyye Câ-mi'atu Constantine* 39 (2013), 305–319.

el-Harâz, Muhammed b. Abdurrahman. “Mencecu'l-Mukâbelât fî't-Tefkî-ri'l-Belâğî”. *Mecelletu'l-'Ulûmi'l-'Arabiyye ve'l-'İnsâniyye Câmi'atu'l-Kâssîm* 2/1 (2009), 27–68.

Hasan, Temmâm. “el-Mustalahu'l-Belâğiyu'l-Kadîm fî Dav'i'l-Belâga-ti'l-Hadîse”. *Mısır, Fusûl* 7/3-4 (1987), 21–36.

Haseneyn, Ahmed Tâhir. “el-Mustalahu'l- Belâğî ve Tatavvuruh hatta Nihâyete'l- Karnî'r-Râbî'i'l-Hicrî”. *Mecelletu Kulliyeti'l-'Âbâb Câmi'atu'l-'İmârât* 6 (1990), 304–338.

Haşîf, Su'âd Kerîm. “İşkâliyyât fî'd-Dersi'l-Belâğî”. *Mecelletu 'Ebhâsi'l-Bas-ra-el-'Ulûmu'l-'İnsâniyye Câmi'atu'l-Basra* 36/3 (2011), 81–92.

el-Hilâlî, Said İsmail.–“el-'Uslûbu'l-Hakîm: Dirâse Te'rîhiyye Fenniyye”. *Havliyyetu Kulliyeti'l-Luğati'l-'Arabiyye bi'z-Zagâzîk-Câmi'atu'l-'Ezher* 1/29 (2009), 67–194.

el-Hubeyl, Abdurrahman Muhammed. “el-'İstifhâm fî'l-Belâğati'l-'Ara-biyye: Dirâse fî'l-Binye ve'd-Dilâle”. *Mecelletu'l-Buhûs ve'd-Dirâsâti'l-'İnsâniy-yeti'l- Filistîniyye Cem'iyetu'l-Buhûs ve'd-Dirâsâti'l-'İnsâniyyeti'l-Filistîniyye* 19 (2012), 16–38.

el-Hubeyl, Abdurrahman Muhammed. “el-'İltifât fî'l-Belâğati'l-'Arabiyye: Kırâa 'Uhrâ”. *Mecelletu Câmi'ati Filistin li'l-'Ebhâs ve'd-Dirâsât* 6/3 (2016), 29–58.

Huseyn, Tâhâ, “Arap Belâğati: el-Câhiz'den 'Abdu'l-Kâhir'e Kadarki Sü-reç”. çev. Zafer Kızıklı. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 51/2 (2010), 433-460.

Hüseyn, Muhammed Ârif Mahmud. “en-Nakdi'l-'Edebî ve Mekâyîsuh hılâl 'Ahdî'r-Rasûl s.a.v. ve 'Asri'l-Hilâfe er-Râşide”. *el-Câmi'atu'l-'İslâmiyye bi'l-Medîneti'l-Munevera* 15/58 (1403), 274-287.

'Imâd, Abdullatif. “Ezmetu'l-Mustalahi'l- Belâğiyyi'l-'Arabî: Mezâhir ve 'Esbâb ve Mugterahât”. *Mecelletu'l-Belâğa ve Tahlîlu'l-Hitâb* 9 (2016), 117-129.

'Imrânî, Abdullatif. “İşkâliyyetu't-Te'addudi'l-Lafzî fî'l-Mustalahi'l-Belâğî: 'Esbâbuhâ ve Mevâğifu'l-Belâğiyyîn minhâ Kadîmen ve Hadîsen Dirâse Tahlîliyye Nakdiyye”. *Mecelletu'l-Âdâb ve'l-Hadâra'l-'İslâmiyye* 11/1 (2017), 133-146.

'Inâd, Cevâd Kâzım. “el-'İnşâu't-Talebî ve'l-'İnşâu ğayru't-Talebî 'in-de'l-Belâğiyyîn Mukârabe fî'l-Hudûd”. *Mecelletu'l-Kâdisiyye fî'l-'Âdâb ve'l-'Ulûmi't-Terbeviyye* 12/3-4 (2013), 37-53.

'Isîlân, Abdullah Abrurrahim. “Kadiyyetu'l-Lafz ve'l-Ma'nâ beyne'n-Nuk-kâd ve'l-Belâğiyyîn”. *Mecelletu Kulliyetu'l-Luğati'l-'Arabiyye-Câmi'atu'l-İmâm Muhammed b. Su'ud* 4 (1974), 87-112.

el-'Izâm, Hâşim Ahmed. “el-Muğâlata beyne'l-Mantık ve'l-Belâğa”. *es-Su'ûdiyye, Mecelletu Câmi'ati'l-Melik Abdilaziz-el-'Âdâb ve'l-'Ulûmu'l-'İnsâniyye* 15 (2007), 189-227.

el-'Izâm, Hâşim Ahmed. “Mustalahu'l-Ğulv fî'd-Dersi'l-Belâğiyyi'l-Kadîm”. *Mecelletu Câmi'ati 'Ummi'l-Kurâ li 'Ulûmi'l-Luğât ve 'Âdâbihâ* 5 (2011), 137-180.

İbn Ali, Halefullah. “el-'İnziyâh ke-Zâhirah 'Üslûbiyye Mu'âsıra fî'n-Nakdi'l-'Arabiyyi'l-Kadîm min hılâl ba'zîz-Zavâhiri'l-Belâğiyye”. *Mecelletu'l-'Âdâb ve'l-Luğât* 15 (2016), 13-39.

İbn Muhammed, Nureddin Dureym. “el-Mustalahâtü'l-Belâğiyye fî Kitâbi Me'âni'l-Kur'ân li'l-Ferrâ' (ö.207 h.): Vâsf ve Tahlîl”. *Mecelletu'l-Hikme li'd-Dirâsâti'l-'Edebiyye ve'l-Luğaviyye Mü'essetu Kunûzi'l-Hikme li'd-Dirâsâti'l-'Edebiyye ve'l-Luğaviyye* 11 (2017), 107-130.

İbn 'Omer, Fâiz. “el-Mustalahu'l-Belâğî ledâ İbni'l-Mu'tez”. *Mecelletu Kulliyeti'l-'Âdâb Câmi'atu Bağdat* 65 (2004), 117-131.

İbn Sâlih, Nevvâl. “Mustalahu'l-Mufâraka fî'l-Va'yi'l-Belâğiyyi'l-'Arabî: beyne'l-Hudûr ve'l-Ğiyâb”. *Mecelletu'l-'Ulûmi'l-'İnsâniyye Câmi'atu Muhammed Khider Biskra* 23 (2011), 455-466.

İbrahim, Halil Abdulvehhâb – Fevâz, Luay Sayhûd. “el-İnzîyâh Vâhidîy-yetu’l-Mefhûm ve Te’addudîyyetu’l-Mustalah”. *Mecelletu Kulliyeti’t-Terbiyye-ti’l-’Esâsiyye* 91 (2015), 29–44.

İbrahim, Kays Halef. “el-Mustalahu’l-Belâğî fî Kitâbi’l-’Ayn Dirâse Te’sîliyye”. *Mecelletu Câmi’ati Tikrît li’l-’Ulûm* 20/1 (2012), 132-155.

İdrîs b. Huvyâ. “el-Mustalahu’n-Nahvî ve’l-Belâğî fî’l-Mevrûsi’l-’Arabî”. *’Ûdu’n-Ned* 98 (2014), 96-107.

el-’Îzâm, Hâşim Ahmed. “et-Tazmînu’l-’Arûzî”. *Mecelletu Câmi’ati ’Um-mi’l-Kurâ li ’Ulûmi’ş-Şerî’a ve’l-Luğati’l-Arabiyye ve ’Âdâbihâ* 19/43 (2007), 481–504.

Kara, Ömer. “Belâgatta Bir ’Îcâz-ı Hazf Çeşidi: İhtibâk–Kur’ân Metinlerindeki Pratiği”. *Ekev Akademi Dergisi* 1/4 (2000), 118–162.

el-Kâtîb, Ali b. Halef b. Ali Abdulvehhâb. “Mevâddu’l-Beyân el-Kısmu’s-Sâlis el-Bâbu’s-Sâlis: fî ’İgsâmi’l-Belâğati’l-Fer’iyye”. *el-Mevrid* 17/3 (1988), 120–152.

Kehîl, Beşîr b. ’Ammâr. “el-Mustalahu’l-Belâğî fî Kitâbi Miftâhi’l-’Ulûm li’l-Hârezmî”. *el-Luğa’l-Arabiyye* 22 (2009), 25–43.

Kızıklı, Zafer. “Sibeveyhi’nin “el-Kitâb”ında Belâgat Biliminin Temelleri”. *Nüşa* 6/23 (2016), 49-60.

el-Kuraşî, Abdulhay el-Verîkallî. “min Kadâyâ’l-Mustalahi’l-Belâğî ve Tattavvuruhu ‘inde’n-Nuhât”. *Mecelletu Veragât Mustalahiyye–Muhreberu’l-’Ebhâs ve’d-Dirâsâti’l-Mustalahiyye–Külliyetu’l-’Adâb ve’l-’Ulûmi’l-İnsâniyye bi Fâs* 1 (2013), 121–135.

Mahfûzî, Selîme. “Belâğatu’l-Mufâraka fî’l-Edebi’l-’Arabî”. *Mecelletu Mukârabât* 15 (2014), 44–68.

Mahmud, Neş’et Ali – Muhammed, ’Alyâ Ahmed. “en-Nahvu ve’l-Belâğa: el- Vazîfe ve’l-’Alâka”. *Mecelletu’l-’Âdâb Câmi’atu Bağdat* 116 (2016), 137–166.

Meşâhira, Meşhûr Musa Meşhûr. “el-’İnfîtâhu’d-Dilâlî fî Mefhûmi’s-Sıfat ‘inde’l-’Usûliyyîn: Dirâse Belâğîyye Tahlîliyye”. *el-Mecelletu’l-’Ûrdüniyye fî’l-Luğa’l-Arabiyye ve ’Âdâbihâ Câmi’atu Mu’ta* 13/1 (2017), 121–140.

Melîke, İbn Atâullah – Bûcemlîn, Lubûh. “Kırâa fî Mu’cemi’l-Mustalahâti’l-Belâğîyye ve Tatavvurih Ahmed Matlûb”. *Mecelletu’l-’Eser Câmi’atu Kasdî Merbâh* 25 (2016), 211–224.

Mubdir, 'Akîl Abduzzühra – Şâhîn Abdulhâlik Ferhân. "el-'Usûlu'l-Ma'ri-fiyye li Mi'yâri'l-Îlâmiyye fî't-Turâsi'n-Nakdî ve'l-Belâğî 'inde'l-'Arab". *Mecelletu'l-Luğati'l-'Arabiyye ve 'Âdâbihâ* 15 (2012), 245–288.

Mudgan, Hâcer. "el-Mukâbelâtu'l-Mustalahiyye beyne'l-Halfiyyeti'l-Fel-sefiyye ve't-Tavzîfi'l-Belâğî: Mustalahu'l-'Alîgorya fî Mukâbili Mustalahay el-Mônâd ve'z-Zerre fî'l-Hitâbâtî'l-'Edebiyye". *Mecelletu'l-Belâğa ve Tahlîlu'l-Hitâb* 4 (2016), 205–216.

Muhammed, Ra'd Rif'a. "Menhecu Ebi'l-Bikâi'l-Kefeviyyi'l-Belâğî fî Mu'cemihî "el-Kulliyyât"". *Zânkô-el-'Însâniyyât* 21/6 (2017), 234–251.

Muhyiddin, Muhammed. "İhtilâfu 'Ulemâ'i'l-Belâğa fî'l-Mustalahât". *el-'Arab* 53/9-10 (2018), 595–604.

Mustafa, Mişvâr. "Lisâniyyâtu'n-Nas fî't-Turâsi'l-Belâğiyi'l-'Arabî, Ebu'l-Hasen er-Rummânî Enmûzecen". *el-'Arabiyye* 6/1 (2019), 170-185.

Mustafâvî, Abdulcelîl. "el-Mustalahu'l-Belâğî 'inde İbn Kuteybe". *Dirâsât 'Edebiyye-Merkezu'l-Basîra li'l-Buhûs ve'l-'İstişârât ve'l-Hidemâti't-Ta'lîmiyye* 7 (2010), 73–90.

Mustafâvî, Abdulcelîl. "el-Mustalahu'l-Belâğî 'inde Abdullah İbn Mu'tez". *el-Ma'rife* 603 (2013), 15–23.

el-Mutâd, Abdulaziz. "el-Mustalahu'l-Belâğî fî 'İlmi'd-Dilâle". *Mecelletu'l-'Âdâb ve'l-'Ulûmi'l-'Însâniyye Câmi'atu İbn Tufeyl-Kulliyyetu'l-'Âdâb ve'l-'Ulûmi'l-'Însâniyye*, 10 (2012), 95–110.

Muz'âş, Murad. "Te'âmulu'ş-Şeyh Muhammed et-Tâhir b. 'Aşûr me'a'l-Mustalahi'l-Belâğî". *Mecelletu Muntedâ'l-Üstâz-el-Medresetu'l-'Ulyâ li'l-'Esâtize fî'l-'Âdâb ve'l-'Ulûmi'l-'Însâniyye bi Konstantin* 5-6 (2009), 293–307.

Nâsîf, Mustafa. "Cedelu'l-Mustalah 'inde Abdilkâhir el-Curcânî: Te'vîl beyne'l-Ustûrî ve'l-'Akîl". *Mecelletu'l-'Ulûmi'l-'Însâniyye Câmi'atu'l-Bahreyn* 2 (1999), 195–213.

Nâyine, Hind Bint Cemîl. "el-Kinâye fî Keşşâfi'z-Zemahşerî: Dirâse Tahlîliyye" *Mecelletu Câmi'ati 'Ummi'l-Kurâ li 'Ulûmi'l-Luğât ve 'Âdâbihâ* 7 (2012), 141–204.

Nemra, Muhammed – Dirgâvî, Muhtâr. "el-Mustalahu'n-Nakdî 'inde Abdulmelik Mirtâz". *Mecelletu'l-Hikme li'd-Dirâsâti'l-'Edebiyye ve'l-Luğaviyye* 4 (2017), 29–44.

Osman, Riyâz Mustafa. “Alâgatu’l-Mustalahi’l-Belâğî bi’l-Müteğayyiri’l-Vâkı’î “el-Hicâc ve Sun’u’l-Mu’cem”. *el-Arabiyye ve’t-Terceme* 4/12 (2013), 45–57.

er-Rabî’î, Henâ’ Abdurrıza Rahim. “el-Cinâsu’s-Savtî ve’l-Belâğî fî’l-Luğati’l-Arabiyye”. *Mecelletu ‘Âdâbi’l-Basra Câmi’atu’l-Basra* 55 (2011), 142–167.

er-Rabî’î, Henâ’ Abdurrıza Rahim. “el-Mustalahu’l-Belâğî: Rihletu’n-Neş’ ve’t-Tekvîn”. *Mecelletu’l-Bâhis Câmi’atu Amar Telidji bi Laghouat Kulliyetu’l-Âdâb ve’l-Luğât–Mahberu’l-Luğa’l-Arabiyye ve ‘Âdâbiha* 14 (2013), 19–69.

Ramazan, İbrahim Abdulfettâh. “el-Mustalahu’l-Belâğî fî Kitâbi Sibeveyhi -2-”. *el-Arab* 48/3-4 (2012), 219–240.

Sa’d, es-Seyyid Hamdân es-Seyyid – Sa’diye, Ahmed İbrahim Yusuf Abduh. “el-’Itnâbu’l-Belâğî: Kırâ’a ‘Uhrâ”. *Mecelletu Câmi’atu Taybah li’l- ‘Âdâb ve’l-’Ulûmi’l-’İnsâniyye* 6/12 (2016), 767–816.

es-Sadîk, Hâcî. “Mustalahu’l-’İsti’ârati’t-Tehakkumiyye’ ‘ev ‘et-Telmîhiyye’ beyne: ‘el-’Aks fî’l-Kelâm ve’t-Tenvî’”. *Mecelletu Muntedâ’l-Üstâz-el-Medresetu’l-’Ulyâ li’l-’Esâtize fî’l-’Âdâb ve’l-’Ulûmi’l-’İnsâniyye bi Konstantin* 10 (2011), 80–96.

Sâlih, Hâşim Mîrğaniyy el-Hâc İbrahim. “Kitâbu’s-Sinâ’ateyn fî Hitâbi’l-Mukaddime ve Tahavvulâtü’l-Mustalah”, *Mecelletu’l-’Ulûmi’l-Arabiyye Ca’mi’atu’l-’İmâm Muhammed b. Su’ûd el-’İslâmiyye* 27 (2013), 94–137.

es-Sâmil, Muhammed b. Ali. “Kadâya’l-Mustalahi’l-Belâğî: Kesratuh ve Te’adduduh ve ‘İştirâkuh ve Siyâğatuh”. *Mecelletu Câmi’ati ‘Ummi’l-Kurâ li ‘Ulûmi’ş-Şerî’a ve’l-Luğati’l-Arabiyye ve ‘Âdâbihâ* 16/30 (2004), 439–497.

Selâvî, Raşîd. “Ba’du ‘Eşkâli Tedâhuli’l-Mustalahi’l-Belâğî fî Tefsîri’l-Keşşâf li’z-Zemahşerî”. *Mecelletu Misbâhiyye–Silsiletu’l-Luğa ve’l-’Âdâb–Külliyetu’l-’Adâb ve’l-’Ulûmi’l-’İnsâniyye Sâyiş bi Fâs* 6 (2003), 93–105.

Selâvî, Raşîd. “el-Mustalahu’n-Nakdî ve’l-Belâğî fî Tefsîri “el-Keşşâf” li’z-Zemahşerî (ö.538)”. *Mecelletu’l-Misbâhiyye–Silsiletu’l-Luğa ve’l-’Âdâb–Külliyetu’l-’Adâb ve’l-’Ulûmi’l-’İnsâniyye Sâyiş bi Fâs* 1 (1995), 57–75.

Selâvî, Raşîd. “el-Mustalahu’n-Nakdiyyu’l-Belâğî”. *Mecelletu Veragât Mustalahiyye–Muhteberu’l-’Ebhâs ve’d-Dirâsâti’l-Mustalahiyye–Külliyetu’l-’Adâb ve’l-’Ulûmi’l-’İnsâniyye bi Fâs* 1 (2013), 79–120.

es-Senâniye, İmân. “el-Mustalahu’l-Belâğî fî’t-Turâs min hılâl Mefhûmey el-Mekâsid ve’l-’İnsicâm”. *Mecelletu Nizvâ* 624 [Ek] (2019), sy.

Şâkir, Nizâr Şekûr. "el-Mustalahâtü'l-Belâğiyye ve'n-Nakdiyye fî'l-'Ayyineti's-Şi'riyyeti'l-'Endelüsiyye leda'n-Nukkâdi'l-Kayravâniyyîn h.5". *Mecelle-tu'l-Funûn ve'l-'Edeb ve 'Ulûmi'l-'İnsâniyyât ve'l-'İctimâ'* 29 (2018), 155–168.

Şensoy, Sedat. "Belâgat Geleneğinde Aklî Mecaz Tartışmaları". *İslâm Araş-tırmaları Dergisi* 8 (2002), 1–37.

Şensoy, Sedat, "Hatîb el-Kazvîni'de Fesâhat ve Belâgat Kavramları". *İslâm Araştırmaları Dergisi* 17 (2007), 25–47.

eş-Şerîfeyn, Muhammed İsa İbrahim. "el-'Uslûbu'l-Hakîm fî'l-Hadî-si'n-Nebeviyyi's-Şerîf ve 'Eseruhu't-Terbevî ve't-Ta'lîmî". *Mu'te li'l-Buhûs ve'd-Dirâsât-el-'Ulûmu'l-'İnsâniyye ve'l-'İctimâ'iyye Câmî'atu Mu'te* 20/3 (2005), 131–156.

Tâha, Tâha Gâlib Abdurrahîm. "et-Teşbîh 'inde 'Ulemâ'i'l-'Arabiyye hat-ta'l-Karnî'r-Râbî'l-Hicrî: Tavsîf 'İstikrâ'î li Mefhûmih ve 'Aksâmih ve Şerâ'i-ti Cevdetih". *Mecelle-tu Câmî'atu Taybah li'l-'Âdâb ve'l-'Ulûmi'l-'İnsâniyye* 5/11 (2016), 605–661.

et-Temîmî, Ali Hüseyin Hammâdî Humûd. "el-Mustalahü'l-Belâğî 'ın-de'l-'Alevî beyne'l-'İbdâ' ve's-Şumûl ve'l-'İşkâl". *Mecelle-tu Kulliyeti'l-'Âdâb Câmî'atu Bağdat* 98 (2011), 41–55.

et-Temîmî, Fâdıl 'Ubûd Hamîs. "el-Bedî' fî'd-Dersi'l-Belâğî ve'n-Nak-diyyi'l-'Arabî mine'r-Ru'yeti'l-Belâğiyye 'ilâ'r-Ru'yeti'l-'Üslûbiyye". *Mecelle-tu'l-Mecme'i'l-'İlmî* 54/3 (2007), 167–227.

et-Tilb, İbrahim Abdulhamid. "Muslalahât Belâğiyye: el-Beyân". *Mecelle-tu Kulliyetu'l-Luğati'l-'Arabiyye bi'l-Kâhire* 7 (1989), 61–78.

Timurtaş, Abdulhadi. "el-Mustalahü'l-Belâğî beyne İbni'l-'Esîr ve'l-Belâğiyyîn". *Mecelle-tu'l-Belâğâ ve Tahlîlu'l-Hitâb* 9 (2016), 173–186.

el-'Umrî, Muhammed. "Mustalahü'l-Lafz 'inde Abdilkâhir el-Curcânî", *Mecelle-tu'l-Belâğâ ve Tahlîlu'l-Hitâb* 4 (2014), 157–159.

'Urvî, Muhammed İkbâl. "fî Nakdi'l-'İstilâhi'l-Belâğî: et-Ta'lîl ve Hüs-nü't-Ta'lîl Mustalahân em Mustalah Vâhid?". *Da'vetu'l-Hak* 344 (1999), 95–99.

Uveygıb, Fetîha. "İşkâliyyetu'l-Mustalahi'l-Belâğî fî't-Turâsi'l-'Arabî". *et-Ta'lîmiyye* 4/9 (2018), 105–113.

Vâhmîd, İmhammed. "el-Belâğatu ve'l-'İctihâdu'l-Mustalahî beyne'l-Vad'i ve'l-'İhyâ': Dirâse li Nemûzec". *Mecelle-tu'l-Belâğâ ve Tahlîlu'l-Hitâb* 9 (2016), 217–232.

Vehhâbî, Abdurrahim. “İstiğâlu’l-Mustalah fî Neski’l-Meşrû’i’l-Belâğî ‘inde Abdilkâhir el-Curcânî”. *Mecelletu’l-Belâğa ve Tahlîlu’l-Hitâb* 9 (2016), 271–288.

Yâsîn, Abdulaziz Ebû Serî’. “el-İltifâtu’l-Belâğî Turâsu’l-Mustalah ve Mu’âsıratu’l-Mefhûm”. *Mecelletu Kulliyetu’l-Luğati’l-‘Arabîyye bi’l-Mansûra (Câmi’atu’l-‘Ezher)* 2/22 (2003), 1051–1107.

Yâsîn, Abdulaziz Ebû Serî’. “Mustalahu’l-Musâvât: Dirâse Te’rîhiyye fî ‘E’mâgi Fikri’l-Belâğati’l-‘Arabîyye”. *Mecelletu Kulliyeti’l-Luğati’l-‘Arabîyye bi’l-Mansûra (Cami’atu’l-‘Ezher)* 26 (2006), 21–132.

Yüksel, Ahmet. “Arap Dilinde İltifat Sanatının Tarihi Seyri Üzerine Bir İnceleme”. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 28 (2010), 63–85.

Zayed, Muhammed. “el-Mustalahu’l-Belâğî ‘inde’l-İşâriyyîn: Nemâzic Mebniyye Dâlle”. *Mecelletu’l- Belâğa ve Tahlîlu’l-Hitâb* 9 (2016), 233–248.

Zeyd, İbrahim Abdulaziz İbrahim. “Ne’ûtu’l-Belâğa–Dirâse fî’l-Mustalah”. *Mecelletu Serdiyât* 15 (2015), 87–112.

ez-Zeyn, Muhammed Musa el-Belûle. “et-Telakkî ma beyne’n-Nazariyyeti’l-‘Ġarbiyyeti’l-Hadîse ve’t-Turâsi’n-Nakdiyyi’l-Belâğî fî’l-‘Asri’l-‘Abbâsî h. 132–h. 656”. *Mecelletu Mecme’ Câmi’atu’l-Medîneti’l-‘Âlemîyye* 17 (2016), 310–340.

SONUÇ

Belâgat ve edebî tenkit terimlerinin teşekkülü alanında yapılan çalışmaların 1970, 1980’lerden sonra hız kazandığını görmekteyiz. Bizim ulaşılabildiğimiz ilk makale; Abdullah Abrurrahim ‘İsîlân’ın 1974’te yazdığı, nakd âlimleri ve belâgatçılarda lafız ve mana sorununu ele alan “*Kadiyyetu’l-Lafz ve’l-Ma’nâ beyne’n-Nukkâd ve’l-Belâğîyyîn*” isimli makalesidir. Son elli yılda belâgat ve edebî tenkit terimlerinin nasıl ve hangi koşullarda teşekkül ettiği meselesi nitelikli çalışmalara konu edilmiştir. Ancak bu alanda yapılacak derinlikli çalışmalara ihtiyaç vardır. Örneğin; bir terimin Câhiliye ve öncesi dönemden alınarak, belâgat ilminin tam manasıyla teşekkül ettiği hicrî sekizinci yüzyıla kadar getirildiği tarihi çalışmalar oldukça sınırlı sayıdadır. Bununla birlikte bu alanda yapılan çalışmaların artarak devam ettiğini vurgulayabiliriz. Özellikle 2000’li yılların başlarından itibaren makale ve tez düzeyinde onlarca çalışma ortaya konmuştur. Diğer ülkelerdeki gelişmelere paralel olarak Türkiye’de de bu konular daha fazla ele alınmaya başlanmıştır.

Belâgat ve Edebî tenkit terimlerin teşekkülü ile ilgili olarak, çalışmaların daha çok belâgat terimlerine yoğunlaştığını görmekteyiz. Bunun sebebini

edebî tenkit terimlerinin sonraki süreçte belâgat içerisinde mülâhaza edilmesi olarak görebiliriz. Yapılan çalışmalarda belâgat ve edebî tenkit kavramlarının iç içe geçtiğini söyleyebiliriz. Bunun sebebi ise, ilk dönemlerde bu iki ilmin sınırlarının tam manasıyla netleşmemesi ve çok fazla ortak yön barındırmasıdır. Yine aynı şekilde, belâgat ve edebî tenkit terimlerinin hicri üçüncü, dördüncü ve beşinci yüzyıla kadar olan süreçteki gelişimlerinin bilimsel çalışmalara daha fazla konu edildiğini söyleyebiliriz. Ancak ulaştığımız eserlerin, belâgat ve edebî tenkit terimlerinin teşekkülü ile ilgili mevcut birikimi ve literatürü büyük oranda yansıtacağı kanaatindeyiz. Özellikle Arap dünyasında belâgat ve söz tahlilini doğrudan ele alan dergiler çıkarılmış ve bunları konu edinen müstakil sempozyumlar tertip edilmiştir.

Çalışmaların; belâgat teriminin tam manasıyla netleşmediği, başka bir ifadeyle; belâgatın beyân, bedî' ve me'ânî şeklinde ilim dallarına tasnifinin yapılmadığı süreç ve terimleşme sonrası sanatların müstakil olarak ele alındığı süreç şeklinde iki ana kanaldan ilerlediğini söylememiz mümkündür. Makale ve sempozyum tebliğleri ise konuları daha dar ve sınırlı bir alanda ele almıştır. Bununla birlikte makale ve tebliğlerde konu bakımından çok daha fazla renklilik olduğunu söyleyebiliriz. Makale ve tebliğlerin oranı, tezlere ve müstakil kitaplara nazaran oldukça ağırlıktadır. Bibliyografya çalışmasına, terimlerin teşekkülü ile doğrudan ilişkili görünmeyen bazı sanatların dâhil edilmesinin sebebi, bu çalışmaların girişinde veya içeriğinde terimlerin teşekkülüne dair malzemeler sunmasıdır.

Bibliyografya çalışmamızda ulaştığımız veriler sonucunda kitapların ve tezlerin genel olarak; terimleri şahıs düzeyinde veya tarihi dönem itibarıyla ele aldıklarını söyleyebiliriz. Yapılan akademik çalışmaların büyük çoğunluğunun Mağrib ve Ürdün'de kaleme alındığını net bir şekilde ifade edebiliriz. Bu ülkelerin dışında kalan diğer Arap ülkeleri, Türkiye ve Batı'da yapılan çalışmalar ise daha sınırlı bir durumdadır. Ancak burada dikkat çekmemiz gereken önemli bir husus ise; mukayeseli bir kaynakça değerlendirmesi yaptığımızda, yapılan çalışmaların bir kısmının, kendinden önce yapılan ilmi çalışmaları ihmal ettiği veya gözden kaçırdığı meselesidir. Ayrıca; bibliyografya çalışmamız incelendiğinde, belâgat ve edebî terimlerinin teşekkülü ile doğrudan veya dolaylı ilişkili, azımsanamayacak sayıda kaynak olduğu görülecektir.

KAYNAKÇA

- Alper, Ömer Mahir. *Açıklamalı Felsefe Eserleri Bibliyografyası -Arap Harfli Türkçe Basmalar-*. İstanbul: Kitabevi, 2004.
- Arpa, Abdulmuttalip. "İbn Kuteybe'nin Belâgat İlminin Teşekkülüne Katkıları-Te'vilü Müşki-li'l- Kur'an Çerçevesinde-". *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/3 (2011), 29-54.
- Çelik, Yüksel. "Sekkâkî'ye Kadar Belagat Çalışmaları". *Bilimname* 20 (2011), 85-108.
- 'İsilân, Abdullah Abrurrahim. "Kadiyyetu'l-Lafz ve'l-Ma'nâ beyne'n-Nukkâd ve'l-Belâğiyîn". *Mecelletu Kulliyetu'l-Luğati'l-'Arabiyye-Câmi'atu'l-İmâm Muhammed b. Su'ud* 4 (1974), 87-112.
- Öznurhan, Halim. *Kadı el-Cürçânî'de Edebî Tenkit*. Kayseri: Laçın Yayınları, 2007.
- es-Sâmil, Muhammed b. Ali. "Kadâya'l-Mustalahi'l-Belâğî: Kesratuh ve Te'adduduh ve 'İştirâkuh ve Siyâğatuh". *Mecelletu Câmi'ati 'Ummi'l-Kurâ li 'Ulûmi's-Şerî'a ve'l-Luğati'l-'Arabiyye ve 'Âdâbihâ* 16/30 (2004), 439-497.
- es-Sâmil, Muhammed b. Ali. "Belâgat Terminoloji Sorunları -Terimlerin Çokluğu, Çeşitliliği, Ço-kanlılığı ve Yapıları-". çev. Ömer Kara. *Usûl* 19 (2013), 59-106.
- Şensoy, Sedat. "Hatîb el-Kazvînî'de Fesâhat ve Belâgat Kavramları". *İslâm Araştırmaları Dergisi* 17 (2007), 25-47.
- Tülücü, Süleyman. "Binbir Gece Masalları Üzerine (Seçilmiş Bir Bibliyografya İle)". *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 22 (2004), 1-53.
- Tülücü, Süleyman. "Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Makaleler Bibliyografyası". *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 26 (2006), 241-286.
- Tülücü, Süleyman. "Mu'allakât ve Şairleri Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi-I". *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 23 (2006), 1-70.
- Uzunoğlu, M. Vecih. "Türkiye'de Arap Dili Alanında Yapılan Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri". *Nüsha Şarkiyat Araştırmaları Dergisi* 3/8 (2003), 7-36.
- Yüksel, Ahmet. "Arap Dilinde İltifat Sanatının Tarihi Seyri Üzerine Bir İnceleme". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 28 (2010), 63-85.

